

Slovenski Pravnik

Izdaja društvo „Pravnik“ v Ljubljani

ODGOVORNI UREDNIK:
Dr. RUDOLF SAJOVIC

VSEBINA:

1. PROF. DR. G. KREK: Organizacija sodišč po najnovejšem zakonskem načrtu	101
2. UNIV. PROF. DR. ALEKSANDER BILIMOVIČ: Družba, država in gospodarstvo	136
3. VIŠJI SODNI SVETNIK DR. HINKO STEPANČIČ: Ali je s pregonom radi pregreška po § 104 srb. k. z. vselej ukinjena pravica do zasebne obtožbe?	147
4. Književna poročila	149
5. Razgled po pravniških revijah	153
6. Razne vesti	154
PRILOGA: Odločbe stola sedmorice v civilnih stvareh.	

V LJUBLJANI
NATISNILA „NARODNA TISKARNA“
1924

Naročnina za „Slovenski Pravnik“ za leto 1924 znaša 60 dinarjev. Gg. naročniki naj jo pošljejo g. dr. Josipu Lavrenčiču odvetniku v Ljubljani (Dalmatinova ulica). Ravno tam se dobe tudi I. Kavčnik: „Izvršilni red“, Š. Lapajne: „Državni osnovni zakoni“ in vsi prejšnji letniki „Slov. Pravnika“. Cena za „Izvršilni red“ — 25 Din, za „Državne osnovne zakone“ — 10 Din, za „Slov. Pravnik“ letnik 1923 — 50 Din, za 1922 — 40 Din, za 1921 — 25 Din, za 1920 — 20 Din, ostali letniki po 15 Din.

Gg. naročnike prosimo, da zastalo naročnino čimprej poravnajo, sicer se jim bo list vstavil.

SLOVENSKI PRAVNIK.

Leto XXXVIII.

V Ljubljani, 1. junija 1924.

Štev. 5. in 6.

Organizacija sodišč po najnovejšem zakonskem načrtu.

Prof. Dr. G. Krek.

(Dalje.)

5. Vrhovno sodišče.

Tvarina vrhovnega sodišča¹²²⁾ je morda najkočljivejša materija vsega prvega odseka našega načrta. Tu so morali uredniki postopati precej samostojno deloma zato, ker ta tvarina v o. z. in v sod. prav. ni obdelana, temveč v prav starih,

¹²²⁾ Naziv »vrhovno sodišče« je za nas vobče novost; ima ga sedaj samo najvišja sodna stopnja v Sarajevu, dočim imamo v Zagrebu »stol sedmorice« (stara ogrska tabula septemviralis), v Podgorici »veliki sud«, v Beogradu in Novem Sadu pa »kasacionj sud«. Srbijanski naslov nahajamo v skoraj vseh novejših zakonih in zakonskih osnutkih izza ustave kot naziv tudi bodočega najvišjega sodišča (glej op. 146). Z ozirom na funkcije tega sodišča pa to ime ni umestno, ker je preozko: vrhovno sodišče boče v resnici tretja stopnja, ki sodi če mogoče v stvari sami (Sl. Pr. 1923, 8 s, 14 s, odn. str. 8 s in 14 s). Naziv »kasacijsko sodišče« je francoskega izvora (*tribunal*, pozneje *cour de cassation*, pr. zlasti op. 149), pa niti za funkcije tega (in srbijanskega kas.) sodišča označba ni izčrpna. Kajti niti francoska *cour de cassation*, niti srbski kasacioni sud ne razveljavljata samo (*casser*), temveč ona tudi potrujeta. Te netočnosti Francozi sami niso prezrli (pr. Dalloz, Répertoire de législation, nouvelle édition, 1847, VII, 49, delo, ki je pač najobsežnejša, sploh kedaj napisana publikacija o kateremkoli najvišjem tribunalu: 510 strani velike četvorke, tiskanih s petitom in nonpareilom! To delo je poleg Dalloz-Verge, Codes annotés, Tom.: Code de procédure civile 1876, 787—872, in Supplémenta k temu delu (Paris 1893) glavni vir, ki se nanj opirajo moji citati iz francoskega zakonodavstva). V razgovoru so bili nazivi *conseil national*, *conseil de surveillance*, *cour de revision*, *tribunal de cassation* (Rép. 22). Zanimivo je, da je že o priliki debate o ustroju bodočega vrhovnega tribunala v konstituenti poudarjal Tronchet: Je n'appellerai ce tribunal qui va être établi, ni tribunal de cassation, ni tribunal de révision,

večjidel že razveljavljenih, obsoletnih, zastarelih ali po raznih drugih zakonih raztresenih predpisih, deloma pa zato, ker nudi vrhovno sodišče kot poslednja stopnja več važnih in spornih problemov. Vrhtega je redakcijska komisija — po mojem mnenju večinoma brez potrebe — odstopila tu pa tam od svojih predlog in s tem povzročila ali antinomije, ali vrzeli, ki jih v kratki dobi posvetovanja ni zapazila; uvrstila je nekaj novih določb, ki se njih daljnosežnosti trenutno menda sama ni popolnoma zavedala. Zaradi tega so norme, ki se tičejo vrhovnega sodišča, med vsemi določbami prvega odseka morda najmanj posrečene, razmeroma najmanj enotne in najmanj smotreno in jasno koncipirane. Vse to in dejstvo, da je poglavje o vrhovnem sodišču najobširnejše — ono obsega §§ 41 do 64 —, bi opravičevalo večjo razpravo. Ker sem pa maïs *cour suprême*«. (Dalloz, Rép. 51.). Iz ibidem reproduciranih poučnih debat se vidi, s kakšno resnostjo in stvarnostjo so razpravljali o tem predmetu možje, kakor Merlin, Robespierre, Clermont-Tonnerre in dr. Rezultat pa je bila ustanovitev enotnega vrhovnega tribunala z imenom *Tribunal de cassation*, s sodniki, ki jih, primerno tendencam revolucije, voli narod vsako četrto leto (zak. od 26. maja, 12. avgusta, 16. in 27. novembra 1790, Rép. ib. in 22 n. 1). Kako poučno je, da je socialna demokracija ravno sto let pozneje v Erfurtskem programu zapisala isti postulat na svojo zastavo, a je morala že leta 1921 v Görlitzu zopet popuščati! (Op. 44). Sénatus-consulte du 18. mai 1804 pa je vpeljal sedanji naziv *Cour de cassation*. V bivši Avstriji se je vrhovna sodna stopnja nazivala prvotno »*Oberste Justizstelle*« (pr. op. 131), še le ces. pat. od 7. avgusta 1850, drž. zak. 325, ji je — očitvidno po francoskem vplivu — dal ime »*vrhovni sodni in kasacijski dvor*«. Hoteli so s tem imenom pač hkratu v nasprotju k francoskemu najvišjemu tribunalu izraziti, da je temu sodnemu oblastvu ne samo »kasirati«, temveč tudi »soditi« kot »vrhovno« sodišče. Ni pa nujna potreba, da se v nazivu razodevajo vse poedine funkcije. V avstrijski republiki so omenjeni naziv nadomestili z imenom »*Oberster Gerichtshof*« (§ 15 osn. zak. o sodn. oblasti od 22. novembra 1918, StGBI. 38), enako v češkoslovaški republiki, kjer je bilo ustanovljeno »vrhovno sodišče« v Brnu (zak. o vrh. sodišču od 16. aprila 1919, zb. z. a n. 216) in v poljski republiki, kjer imajo svoje »vrhovno sodišče« v Varšavi (čl. V. organizacije, GerHalle, 1919, 193). Zato se je že širša komisija odločila za kratki »*vrhovni sud*« (t. XXIII nfenega sklepa), in sicer tem lažje, ker je imela že praecedens v nazivu sarajevskega »vrhovnega sodišča« in ker je »stol sedmorice« deplaciran že z ozirom na število članov bodočega vrhovnega sodišča. V ostalem pr. še op. 4 in 149.

čitateljevo potrpežljivost že itak preveč izkušal, morajo moja izvajanja biti kolikor moči kratka. Pri partijah, ki so urejene bistveno enako, kakor pri enem izmed že obravnavanih sodišč, kažem samo na poprejšnja izvajanja. Dalje se ne spuščam podrobneje v probleme, ki se je o njih že razpravljalo drugod z rezultatom, s katerim se strinjam. Novim, čeprav deloma prav mičnim vprašanjem se kolikor moči izogibam in smatram načrtovo besedilo kot v bistvenih točkah neizpremenljivo podlago. Le tako se je moči v tej tvarini obvarovati neskončnih razmotrivanj. Zgodovinske beležke pa, ki spremljajo tu pa tam besedilo, sem smatral za umestne, ker nam predočujejo ustroj in razvoj vrhovnih sodnih oblastev drugod, ker razbistrujejo nazore ali nam dajejo celo zdrave nauke. Da sem se nekoliko bavil zlasti tudi s francosko Cour de cassation, je razlog pred vsem ta, da imajo nekateri znameniti srbski pisatelji ta tip za vzor. Treba je bilo napram temu mnenju zavzeti stališče vsaj glede glavnih točk.

Uvod § 41 reproducira vobče odstavek 1 čl. 110 ustave, samo da pristavi pridevnik »kasacioni« (scil. sud) le v oklepajih, razodevajoč s tem in s citatom čl. 110 ustave, da je oficialno ime »vrhovni sud«, ki mu pa ustreza pojem »kasacionog suda« v smislu ustave. Vrhovno sodišče, ki mu gre vrhovno sodstvo za vso kraljevino, ima svoj sedež v Zagrebu.

Po § 42 vrši vrhovno sodišče sodstvo kot najvišja sodna stopnja v državljanskih spornih in nespornih¹²³⁾ in v kazenskih stvareh po določbah o stvarni pristojnosti, obseženih v zakonih o postopku. Pri tem in deloma celo zunaj tega je njegova najznamenitejša, skoraj vsem vrhovnim sodiščem, pred vsem tudi francoski Cour de cassation lastna naloga,¹²⁴⁾ da skrbi

¹²³⁾ Načrt rabi tudi tu izraza »parnični« in »vanparnični« namesto pravilnejših izrazov »sporni« in »ne(van)sporni«. Prim. op. 77.

¹²⁴⁾ Že prvo podrobnejše navodilo za vrhovno pravosodno oblastvò, Instrukcija Marije Terezije od 4. februarja 1763 (ponatisnjena pri Maassburgu, Geschichte der obersten Justizstelle in Wien [1749—1848], 325 ss) omenja to nalogo, čeprav dotična prizadevanja takrat spričo številnih različnih pravnih virov niso mogla imeti zaželenega uspeha. V § 14 art. I poudarja, da ima „die Obriste Justiz-Stelle . . . sowohl das Jus Regium, als das Jus privatorum und überhaupt die allgemeine gute Verfassung der Justiz zu besorgen“ in zavoljo tega „soll dieselbe bestmöglichst beehret seyn,

za pravilno in enotno uporabljanje materialnih in formalnih

daß die in einem jeden Land vorhandene Gesetze, bis dereinstens der codex Theresianus zu Stande kommen wird, auf das genaueste beobachtet werden.“ Vrhovno pra. osod. oblastvo je bilo torej pred vsem vrhovni čuvar prava. Da mu je skrbeti tudi za čim večjo stalnost sodstva, zabičuje njegovim sodnikom zlasti § 10 art. I: „hat auch die Obriste Justiz-Stelle in procedendo et judicando . . . auf die praejudicata . . . keinen besten Fuß zu setzen, dahin doch gleichwohl auch zu sehen, daß, wann einmahl in einem casu nach reifer Überlegung gewisse, und denen Rechten gemäße principia gesetzt, und angenommen werden, selbte auch in anderen gleichen Fällen, wann die veränderte Umstände nicht nothwendig ein anderes erfordern, observiret, mithin die contrarietates Sententiarum et conclusorum, so viel möglich, auch dem Schein nach vermieden werden“. Sredstva v dosego tega cilja predvidevata §§ 12 in 13 art. II. Spričo mnogovrstnosti sodišč in razcepljenosti prava po poedinili pokrajinah se je dala doseči kvečjemu neka stalnost sodstva; o čuvanju enotnosti judikature pa takrat ni bilo moči govoriti. To zadačo za ukazati vrhov. sodišču je bilo moči šele, ko so bili zakoni že izenačeni. In tako poudarja še le statut leta 1848. ustanovljenega vrhovnega sodnega in kasacijskega dvora od 7. avgusta 1850, drž. zak. 325 (odslej citiran »s'at.«), to glavno nalogo z uvodnimi besedami: »Wir... haben zur Durchführung des Grundsatzes der möglichst *einheitlichen Verwaltung der Rechtspflege* die Errichtung eines Obersten Gerichts- und Kassationshofes... beschlossen...«. Še le potom abstrakcij iz poznejših norm so dospeli pač tudi glede francoskega kasacijskega dvora do ugotovitve te odlične zadače najvišje sodne stopnje. Tako Dalloz - Vergé l. c. 813, no 860: *La Cour de cassation a pour mission de faire respecter la loi et de maintenir l'uniformité de la jurisprudence dans tous les tribunaux de France*«. Za časa ustanovitve kas. dvora (1790) je bila namreč tudi Francija še pravno razcepljena in je mogel vrhovni tribunal sicer čuvati stalnost, ne pa enotnosti judikature, tako da je bil Décret portant institution d'un tribunal de cassation od 27. novembra 1790 (art. 3) prisiljen priznati: *jusqu'à la formation d'un code unique des lo's civiles*, la violation des formes de procédure prescrites sous peine de nullité, et la *contravention aux lois particulières aux différentes parties de l'empire* donneront ouverture à la cassation (Rép. 22, n. 1; pr. čudno podobno pokazovanje na bodočo civilno kodifikacijo v poprej cit. avstr. Instrukciji). Točno pa označujeta sedanjó nalogo tega sodišča Garsonnet et Cézard-Bru, *Précis de procédure civile*⁸, 26, 27 tako: Par le jugement des pourvois, la Cour remplit une double mission: a) elle ouvre aux parties un dernier recours contre l'erreur du juge qui, à leur détriment, a violé ou faussement appliqué la loi; b) elle maintient l'unité et la fixité (podčrtal jaz) de la jurisprudence; unité qui complète et assure celle de la législation en empêchant que, dans le silence ou l'obscurité de la loi, la même question soit jugée différemment suivant les ressorts, et que ce qui est vérité dans l'un, soit erreur dans l'autre; fixité qui

zakonov.¹²⁵⁾ Vrhovno sodišče je čuvar stalnega in enotnega sodstva državnih sodišč. Drugi zakoni bodo določali, koliko je vrhovno sodišče pozvano, da vrši sodstvo še v drugih pravnih stvareh (§ 42). Pri slednjem stavku je misliti pač pred vsem na disciplinsko sodstvo nad sodniki in advokati. Tu posluje vrhovno sodišče glede sodnikov okrajnih in okrožnih sodišč kot druga, glede predsednikov okrožnih in glede sodnikov velikih sodišč in vrhovnega sodišča kot prva stopnja (čl. 42, 43, 48 I. nač. odnosno čl. 36, 37, 42 II. nač. sod. zak.). Ureditev disciplinskega oddelka (pravilno: senata) prepušča § 54 zakonu o sodnikih.¹²⁶⁾ Po načrtih tega zakona pa bo ta senat le redko imel opravka. Kajti ne glede na to, da sodi predsednike velikih sodišč in vrhovnega sodišča po čl. 43, odst. 3 I. odn. čl. 37, odst. 5 II. nač. sod. zak. plenarni senat (opšta sednica), vrši plenarni senat disciplinsko sodstvo tudi kot prizivna (rekurzna) stopnja v vseh primerih občutnejše, po čl. 41, št. 3—6 I. odn. po čl. 35, št. 4—6 II. nač. sod. zak. izrečene kazni. Vsaj v slednjih primerih plenarni senat očitno ni na mestu.¹²⁷⁾ Mnogo

supplée à l'insuffisance de la loi, et permet aux citoyens, dans une matière sujette à controverse, de régler leur conduite et leurs intérêts, aussi sûrement qu'ils pourraient le faire en présence d'un texte formel. O nalogi beograjskega kasacijskega sodišča pr. op. 4 in 149. Istotam in v navzočem poglavju passim je govor o glavnih funkcijah našega bodočega vrhovnega sodišča in inozemskih najvišjih sodiščih.

¹²⁵⁾ S sodno ustavo sovjetske Rusije iz leta 1917 in 1918 je bilo za vršenje tega posla ustanovljeno posebno, t. zv. vrhovno kontrolno sodišče, ki posluje poleg kasacijskih sodišč in ki ne odloča, marveč naj pospešuje enotnost sodstva s tem, da daje sodiščem navodila in stavi zakonodavnim činiteljem predloge glede poprave in dopolnitve zakonodavstva. V Nemčiji je sprožil drž. minister Drews misel, naj bi osnovali sodišča, ki bi jim bilo odločati o nasprotujočih si pravnomočnih odločbah raznih sodišč, t. zv. »Spruchgerichte« (DJurZtg 1920. 176 ss, 259 ss).

¹²⁶⁾ Tu se bo treba spominjati tudi zakona o advokatih in zakona o beležnikih.

¹²⁷⁾ S plenarnim senatom vrhovnega sodišča ravna II. nač. sod. zak. sploh, zlasti tudi v disciplinskem postopku zelo neekonomično. Plenarni senat, ki bo štel najbrž okoli 60 članov (pr. op. 142), bi moral poslovati pri vsaki disciplinski obsodbi prvostopnih sodnikov, ki izreče, da se stavi sodnik na razpolago, da se upokoji ali da se odslovi iz službe, ne glede na to, ali se je kdo pritožil zoper izrek prvostopnega disc. so-

bolj smotreno postopa (tudi sicer prav dobri) načrt zakona o advokatih iz l. 1921, ki je po njem advokatski disciplinski senat vrhov. (kot prizivnega) sodišča sestavljen samo iz predsednika in štirih članov, izmed katerih sta dva sodnika vrhovnega sodišča, dva pa advokata (čl. 103 odst. 1, 105, odst. 1).¹²⁸⁾ To bi bilo vsekako priporočati tudi za sodniške disciplinske stvari;¹²⁹⁾ izvzeti bi mogli predsednike velikih sodišč kakor tudi predsednike in sodnike vrhovnega sodišča samega. Tu bi bil morda na mestu pomnožen senat ali (glede predsednikov vrhovnega sodišča) celo plenum. Glede kazenskih deliktov in sindikatnih zahtev odloča vrhovno sodišče glasom čl. 112, odst. 1 ustave, čl. 33 odst. 1, 34 I. nač. odn. čl. 27, odst. 1, 28 II. nač. sod. zak. nadalje o tem, ali je podan razlog, da se toži radi njih član velikega ali vrhovnega sodišča ali — po II. nač. — tudi predsednik okrožnega sodišča.^{129 a)} Pri tem odreja eventualno

dišča (čl. 37, odst. 4)! Ob vloženem pravnem sredstvu fungira obči senat celo tedaj, kadar gre za upokojenega sodnika, ki je bila nad njim izrečena kazen, da izgubi pokojnino (čl. 42, odst. 1 in 35, lit. b, št. 2). Na zahtevo pravosodnega ministra mora vrhovno sodišče v plenumu odločiti, je li podan zakonit razlog, da se proglasi sodniško mesto kot izpraznjeno (čl. 44). Enako naj izreče plenarni senat vrhovnega sodišča izgubo službe v primeru, da je sodnik s (kazensko) sodbo bil obsojen na tri mesece presegajočo kazen na prostosti ali zaradi delikta, ki ima za posledico izgubo državlanske časti (čl. 45). Kam dovede ta razpisčnost, ki se ne pomišlja zahtevati, da se v vseh teh in mnogih drugih primerih sestane vsa skupščina vrhovnih sodnikov! In: cui prodest?

¹²⁸⁾ Ravno tako je sestavljen advokatski in — mutatis mutandis — notarski disciplinski senat pri vrhovnem sodišču v Brnu (§ 10, odst. 2 zak. od 16. aprila 1919, Zb. z. a) n. 216).

¹²⁹⁾ Tudi avstr. vrh. sodišče odloča o sodniških disciplinskih stvareh v senatu petorice (§ 3 zak. od 24. februarja 1907, drž. zak. 41); isto velja za češkoslovaško (§ 10 I. c.) in za poljsko vrh. sodišče (čl. IV org.). Tudi naša upravna sodišča odločajo kot disciplinska sodišča na ustni razpravi v kolegiju petorice (čl. 171, odst. 1 zak. sl. prag.). Državni svet odloča kot disciplinsko sodišče »v enem svojih oddelkov«, torej po čl. 3 odst. 1 zak. o drž. svetu od 17. maja 1922, Sl. N. 111, ravnotako v senatu petorice. Čemu torej samo pri sodnikih ta velikanski aparat?

^{129 a)} Tudi ta določba (pr. op. 115) je prvotno francoskega izvora. Glede kazenskega in civilnopravnega (ne tudi disciplinskega) zasledovanja je bila prevzeta v različni obliki v nemške deželne zakone. Po pruskem zakonu od 13. februarja 1854 je šlo za predhodno odločitev o tem, ali je

tudi za sojenje pristojno sodišče (čl. 36 I. odn. čl. 30 II. nač. sod. zak.). Po čl. 35, odst. 2 I., odnosno po čl. 29, odst. 2 II. nač. sod. zak. bi moralo o vsem tem odločati zopet v o b č e m senatu. Tu pa se določbe načrtov sod. zak. ne ujemajo popolnoma z določbami našega načrta. Kajti § 50, odst. 3, št. 4 določa, da gredo omenjene odločbe v področje polnega senata (»pune sednice«), to je senata, sestavljenega iz vseh sodnikov kazenskih ali državljanskih oddelkov, ustanove, ki jo je vpeljala, ustrezajoč sklepu širše komisije (točka XXI njenih sklepov), šele redakcijska komisija, in ki je, kakor se še prepričamo, vzrok raznim komplikacijam. Jaz se niti s tem reduciranim, toda še vedno prevelikim številom sodnikov ne morem strinjati in se sklicujem v tem pogledu na svoja izvajanja zgoraj Sl. Pr. 64, 65 odn. str. 141, 142). Od II. nač. sod. zak. (čl. 27, odst. 1) pa se razločuje naš načrt tudi po tem, da glede predsednikov okrožnih sodišč ne daje odobritve vrhovno, marveč veliko sodišče, kar se ujema z ustavo in je tudi umestno. Poleg omenjenih stvari prihaja še v pošttev kompetenca vrhovnega sodišča za reševanje sporov o pristojnosti med upravnim, civilnim ali vojaškim oblastvom na eni strani in sodnim oblastvom na drugi strani ter sporov o pristojnosti med upravnimi in rednimi sodišči v smislu čl. 110, odst. 2. ustave. Tudi te odločbe gredo po § 50, odst. 3, št. 1 v področje polnega senata.

Poleg judikature je važna naloga zlasti vrhovnega sodišča njegovo sodelovanje pri pripravljalnih delih legislature. V soglasju s § 10 avstr. statuta vrhovnega sodnega in kasacijskega dvora od 7. oktobra 1850, drž. zak. 325, določa § 43,

prekoračenje uradne oblasti ali opustitev uradnega posla pripravna, da se sodno zasleduje, tako da je rešiti tudi vprašanje smotrenosti. Ta zakon in druge zakone te vrste je razveljavil § 11 uvodn. zak. k GVG. Predhodna odločitev je sedaj dopustna samo, ako se omejuje na ugotovitev, je li zakrivil uradnik prestop uradne oblasti ali opustitev uradnega posla, torej na pravno vprašanje. Ta predhodna odločitev gre v področje vrh. upravnega sodišča ev. Reichsgerichta (Struckmann-Koch, ZPO⁹, op. kl § 11 l. c.). V cesarski Rusiji so dajala apelacijska sodišča, odn. kas. sodišče odobrenje za odškodninske tožbe in so označevala sodeče sodišče kakor pri nas (Engelmann v Leske-Loewenfeld II, 583, 587).

da oddaja vrhovno sodišče svoje mnenje in stavi primerne predloge v pogledu na izdajo novih ali na izpremembo ali dopolnitev veljavnih zakonov pravosodne stroke.¹³⁰⁾ V teh primerih sklepa praviloma (izjema § 51) v sestavi polnega senata (§ 50, odst. 3, št. 2). O drugih važnih poslih, ki se jih spominja naš načrt, bo še govor na primernih mestih, glede ostalih kaže § 42 na koncu na odnosne zakone.

Sistemizirano osebje vrhovnega sodišča se nekoliko razločuje od osebja ostalih zbornih sodišč.

Razlika se tiče pred vsem predsedništva. § 44 prevedeva tri predsednike,¹³¹⁾ ki jih, ako so vsi zadržani, namestuje po činu najstarejši predsednik oddelka (senata) (§ 45). Njih bist-

¹³⁰⁾ V ustanovnih listinah in zakonih iz stare dobe ni te točke; najbrž zato ne, ker so hoteli varovati zaželjeno ali komaj doseženo ločitev oblasti, ne samo upravne od sodne, marveč tudi sodne od zakonodavne. V Franciji zadevamo na tako določbo šele za konzulata. Arrêté du 24. fév. 1802 pravi v art. 1: Dans le cours du mois de fructidor de chaque année, le tribunal de cassation enverra une députation de douze de ses membres, pour présenter aux consuls, en conseil d'État, les ministres présents, le tableau des *parties de la législation* dont l'expérience aura fait connaître à ce tribunal les *vices ou l'insuffisance* (Rép. 35, 36, n. 2; v istem smislu že prej splošna Loi sur l'organisation des tribunaux du 18. mars 1800, art. 86). Instrukcija Marije Terezije od 4. februarja 1763 udeleženja pri pripravljanih delih zakonodavstva ne zapoveduje, zdi se pa, da ga s § 11 art. 1 vsaj dovoljuje (besedilo glej Maasburg, 328). Pridržujoč sebi vso zakonodavno oblast, dopušča vladarica, da izide iniciativa za nove »Constitutiones, Declaratorias, Pragmaticas et Novellas« od vrh. pravosodnega oblastva. To sodelovanje vrhovnega izvrševalca sodne oblasti je zelo umestno. Saj ima on v prvi vrsti priliko, da opazuje, kako se prikazuje zakon v praktični rabi, kateri so njegovi tehnični in vsebinski nedostatki in pogoški. Zato predvidevajo to nalogo tudi nekateri drugi modernejši zakonski predpisi, ki urejajo vrhovno sodstvo (na pr. § 6 češkoslov. zak. o vrh. sod.). Navadno so tudi zborna sodišča nižjih stopenj poklicana, da oddajo svoje mnenje na zahtevo (tako po našem načrtu po §§ 26, 39). Naravno pa je to delovanje pomembno zlasti pri vrhovnem sodišču, ne glede na to, da »može iz vlastite pobude da iznese u tome pravcu predloge ministru pravde« (§ 43), dočim so podrejena sodišča pozvana praviloma pač le v primeru, ako zahteva njihovo mnenje minister ali nadrejeno sodišče (§ 26 št. 1; pr. pa tudi št. 2).

¹³¹⁾ Že osnovna listina vrh. pravosodnega oblastva od 1. maja 1749 prevedeva prvega predsednika (Erster Capo ali Canzler) in dva podpredsednika (Vice-Canzler), ki predsedujejo vsak po enemu senatu (con-

veno enakopravni položaj se izraža v naslovih »prvi, drugi, tretji predsednik«. Po referentovem predlogu (§ 39) naj bi se ta položaj uresničil tudi s tem, da bi imeli vsi trije predsedniki isti čin, in sicer čin ministra. Stvar je bila zamišljena tako, da bi šlo vsakemu plemenu po eno predsedniško mesto, tako da bi bil pri zasedanju teh treh najvišjih sodniških mest vsakršni politični vidiki izločeni, da bi bili pri tekmovanju odločilni izključno stvarni razlogi, ne pa pripadnost k enemu ali drugemu plemenu, in da bi se na ta način opasno politično vprašanje nadomestilo z zgolj budžetarnim vprašanjem, hočemo li za najvišje sodnike in s tem za najvišje sodstvo naše države prinašati toliko gmotnih žrtev. Priznati moram, da mi je bil ta **Werkov** domislek zelo simpatičen. V redakcijski komisiji pa navdušenje za to ureditev ni bilo vsestransko, tem manj, ker so se pojavljali pomisleki ne samo v fiskalni smeri, temveč

sessus) (besedilo pri **Maasburgu**, 304 ss). Leta 1790, je imelo vrhovno pravosodno oblastvo vrhovnega predsednika, (drugega) predsednika in podpredsednika (op. c. 29, op. 60). Vsi ti funkcionarji so bili prav tako kakor vsi člani (svetniki) imenovani po cesarju. V Franciji so načela revolucije zahtevala, da so bili člani vrhovnega tribunala izbrani po narodu (gl. op. 122). Še le v konzulatski dobi odreja *Sénatus-consulte organique de la constitution du 4. août 1802*, da imenuje člane senat na predlog prvega konzula (*Rép.* 36, n.). Predsednika pa je izbral ves tribunal vsako tretje leto. Tudi vsaka sekcija je izvolila svojega predsednika sama za isto dobo (ib., 52). *Sénatus-consulte du 18. mai 1804* dekretira prvič dosmrtno imenovanje predsednika po prvem konzulu (*Rép.* 36, n. 2; netočno v tekstu »membres«). Isti senatuskonzult je vpeljal razen sedanjega naziva »*cour de cassation*« (poprej »*tribunal*...«) tudi naslov sodnega predsednika »*premier président*«, naslov podpredsednikov »*présidents*« in naslov vladnega komisarja pri kas. dvoru »*procureur général impérial*«. (*Rép.* 36, n. 2.). Izza dekreta od 28. januarja 1811 ima kas. dvor prvega predsednika in tri predsednike, ki predsedujejo senatom (cf. ord. 15. jan. 1826, *Rép.* 35). Tudi **bolgarsko** vrh. kas. sodišče (vrhovnija kasacionen sud) je imelo enega predsednika in dva podpredsednika (**Šišmanov** v *Leske-Loewenfeld*, 243); § 44 novega zakona o ustroju od 19. decembra 1898 pa razločuje v obliki zakona od 5. maja 1910 samo enega predsednika in predsednike oddelkov. Podobno je organiziran tudi **beograjski** kasacioni sud, ki ima samo enega predsednika, ki predseduje običajno prvemu oddelku in »opštoj sednici«; ostalima dvema oddelkoma predsedujeta najstarejša sodnika, ki se zoveta »predsedavajuči« (**Perić - Arandjelović**, *Gradjanski sudski postupak I*, 51, 52).

tudi v drugih pogledih, zlasti pa glede hierarhičnega razmerja med predsedniki vrhovnega sodišča in pravosodnim ministrom. Ti pomisleki sicer niso vplivali na določbo o sistemiziranju in o naslovu trojice predsednikov (§ 44), pač pa jim je bila žrtvovana vsaj deloma določba o njihovem činu. Po besedilu § 47 gre čin ministra samo prvemu predsedniku. S tem je seveda blagi namen referenta obrezuspešen. Ujema se pa sedanja določba z določbo § 14 stat., čeprav ne z dejanskim činom drugega predsednika bivšega avstrijskega vrhovnega sodišča, ki je, kot tak uvrščen v III. činovni razred, imel čin ministra navadno ad personam. Vsaj zadnji preostanek idealno zamišljene ureditve: ministrski čin prvega predsednika pa bi bili morali braniti na vsak način.¹³²⁾ Vrhovni sodnik države naj zavzema tudi na zunaj glede čina in glede prejemkov tisto stališče, ki mu omogočuje, da je v resnici vsestransko neodvisen, neodvisen zlasti tudi od vrhovnega šefa pravosodne uprave, in da se mu ta neodvisnost tudi vidi.¹³³⁾ Tudi na zunaj naj se jasno dokumentira, da ni v sodstvu nihče nad njim. Samoumevna izredna kvalifikacija najvišjega sodnika v kraljevini bi morala odsevati tudi v zunanem blesku. To je — ne prikrivajmo si tega — globoko utemeljeno v človeški naravi.¹³⁴⁾

¹³²⁾ Tudi češkoslov. zakon o vrhovnem sodišču od 16. aprila 1919 priznava prvemu predsedniku drugi (ministrski) činovni razred; poleg njega poslujoči »drugi predsednik« je uvrščen v tretji činovni razred.

¹³³⁾ Burckhard je — ne vem več, kje — izrekel resnične besede: Bei Fragen der Unabhängigkeit kommt es nicht darauf an, daß ein Mißbrauch nicht geschieht, sondern darauf, daß er nicht geschehen kann, in že passim citirana Instrukcija Marije Terezije je mnenja, „daß zu vollkommener Beruhigung Unseres Gewissens, und Herstell- auch Befestigung eines guten Vertrauens Unserer Länder, Vasallen und Unterthanen, Erhaltung der wahren und lieben Justiz und eines unparteiischen Rechts nicht allein in diesem Fall das malum corruptionis selbst, sondern auch die Suspicio mali aus dem Weeg geraumet werden soll . . .“ (§ 9, art. III. Maasburg, 342.)

¹³⁴⁾ Priprosti človek, masa, ki ne pojmuje bistvenih, notranjih razlik med ljudmi, priznava pretežnost, duševno in etično vzvišenost in avtoriteto svojega druga le tedaj, ako se mu nudijo zunanosti, ki mu jih je moči čutno zaznati, takorekoč otipati. O človeku, ki ima iste skrbi za vsakdanji kruh, kakor on sam, je preskoro pripravljen domnevati, da je dostopen gmotnim argumentom, to tem bolj, čim nižje pada splošna morala.

Tega žal niso upoštevali med tem časom objavljeni zakonski načrti in razglašeni zakoni niti najmanj. Že I. nač. sod. zak., ki so ga vendar sestavili sodniki sami, podeljuje (edinemu)

Πένης γὰρ οὐδὲν εὐγενὴς ἀνὴρ. Da gre tu za občo človeško lastnost, ne morda samo za naziranje izvestnih privilegiranih razredov ali po njih zapeljanih, aristokratsko orientiranih dob, o tem se prepriča, kdor motri pazljivo zgodovinske dogodke. Kolikokrat so revolucionarne, demokratične vlade odpravile vse zunanje prednosti kvalificiranih državljanov: odlikovanja, plemstvo, dignitete itd.! Toda še vsakokrat in povsod so se po kratki dobi puritanske skromnosti morale povrniti h gotovim diferencijam duševne aristokracije. Tamen usque recurret! Če sploh kedaj, je bilo po svetovni vojni radikalno izvršeno prevrednotenje vseh vrednot, in vendar zapazujemo, že sedaj povsod, kako se vračajo korakoma k starodavnim, globoko ukoreninjenim šegam, ki nočejo in ne morejo pogrešati vidnih znakov notranjih prednosti. Kako visoko je cenil veliki poznavalec človeške duše Napoleon kot kenzul in cesar prestiž vrhovnega tribunala in zlasti njegovega prvega predsednika, vidimo iz raznih dekretov njegove dobe, ki so ponatisnjeni pri Dallozu, Rép. 36, n. 2, 37. Zanimiva sta osobito Décret relatif aux cérémonies publiques, préséances, honneurs civils et militaires du 12. juill. 1804 in Décret du 1. mars 1808. Po prvem je imel kas. dvor pri javnih ceremonijah »une garde d'honneur«, vse straže so morale prezentirati pred njo. Podrobno je predpisano sijajno obredje ob instalaciji prvega predsednika. Drugi dekret je odredil, »que le premier président et le procureur général près la cour de cassation porteront pendant leur vie le titre de *baron*«; ta naslov je bil celo deden in združen s posebnimi dohodki (15.000 fr.). Umevno, da so Bourboni še manj pozabili na zunanji sijaj (pr. Règlement du 1. nov. 1820 sur les entrées dans le palais du roi, v izvlečku ponatisnjen pri Dallozu, Rép. 45, n. 1). Priznavam prav rad, da se zdi vse to kakor starošegna bliščobna šara, potegnjena izza zaduhlih dvornih zakladnic na svetlo luč sedanjosti, ki mora pod njo razpadati. Niti najmanj je ne mislim motiti v njenem skoraj pravljичnem spanju, marveč priznavam nadalje, da morajo sredstva, ki vzdržujejo ugled, respekt, avtoriteto, dandanašnji, ko je civilizacijska stopnja širokih mas brezdvoma višja, kakor v dobi absolutizma, biti druga, manj otročja ali barbarska, manj površna. Z višjo kulturo se odvrča okus od pestrosti barv; blesk, ki ga ljubi oko, zvok, ki se prikupuje ušesu, sploh vsi čutni mik učinkujejo sedaj tudi ali celo v prvi vrsti tedaj, ako niso vsiljivi, temveč bolj intimni. Zlatih uniform, dragocenih halj, bliščečih redov, častnih naslovov, častne straže in plemstva: vsega tega sodnikom ni treba več; najbrž bi imelo celo nasproten učinek. Nad takim zunanjim sijajem smo morda — morda, gotovo pa ne vsi! — vzvišeni. Kar zagovarjam, ni nič takega, niso zlasti razna odlikovanja, ki bi ž njimi razne vlade obdarovale vrhovnega sodnika. Zakon sam, ki je njega čuvanje prisegel in v čigar izvrševanje je on prvi v državi poklican, naj mu da tisto vzvišeno mesto, ki mu je treba ne samo,

predsedniku vrhovnega sodišča samo čin predsednika državnega sveta (čl. 59, odst. 2). V motivih se sklicuje na čl. 110 ustave, ni pa izvajal iz dejstva, da daje ustava vrhovnemu sodišču »prevagu i nad državni svet«, posledice, da bi moral biti čin predsednika vrh. sodišča dosledno višji od čina predsednika državnega sveta. Pri ureditvi I. nač. je ostalo tudi v II. nač. sod. zak. (čl. 52, odst. 2). Ta ureditev je postala sedaj že zakon s čl. 11, odst. 1 zak. sl. prag., ki so uvrščeni po njem predsedniki državnega sveta in kasacijskega sodišča v prvo skupino I. kategorije civilnih uradnikov, dočim so ministri in celo državni podtajniki iz službene pragmatike izvzeti in stoje vobče izven činovne razvrstitve (čl. 1, odst. 2 zak. sl. prag.). Ta činovna podrejenost predsednika vrhovnega tribunala pod pravosodnim ministrom je po mojem mnenju velik pregrešek. Logično pa je, — in to je morda tudi kvarno vplivalo na uvrstitev —, da imajo trenutno in do uzakonitve nove organizacije sodišč ta položaj in zadevne prejemke vsi predsedniki sedanjih vrhovnih instanc, torej razen predsednika beograjskega kasacijskega sodišča tudi predsednik stola sedmorice (po besedilu pač le predsednik oddelka A), predsedniki vrhovnega sodišča v Sarajevu, velikega sodišča v Podgorici in podpredsednik oddelka B kasacijskega sodišča v Novem Sadu (Uredba o razvrstitvi in porazdelitvi civ. uradnikov od 31. oktobra 1923, Sl. N. 251).

Tej neprimerni degradaciji in temu omalovaževanju osebe prvega predsednika glede z u n a n j e g a položaja in glede prejemkov se vredno pridružujejo določbe našega načrta o njegovi dejanski, n o t r a n j i oblasti. Njegovo območje je skrajno zoženo, reducirano na minimum, njegovo v drugih državah več ali manj izjemno stališče malodane do cela iznivelirano s sta-

da prost vsakršnih vplivov sodi, temveč da se zdi tem vplivom sploh nedosegljiv. Redi in plemstvo, podeljeni po suverenu, ga ne označujejo danes kot vzosito, nepristopno osebo, temveč n a r o d s a m g a dvigne na piedestal svojega spoštovanja s tem, da mu s svojo voljo, izraženo v z a k o n u, nakaže eksempten, časten, spoštovanje zapovedujoč položaj. To nikakor ne nasprotuje demokraciji in prosvetljenosti, ki naš njih gesla omamljajo, marveč ustreza naravnost pravi omiki, ki spoštuje iz lastnega nagiba, kar je spoštovanja vredno.

liščem prvo- in drugostopnih predsednikov. Tako je imel v Avstriji po § 13 stat. pravico, da sam porazdeljuje posle med sodnike in predseduje vsaki seji,¹³⁵⁾ da sestavlja senate in postavlja soporočevalce,¹³⁶⁾ da imenuje sam ne samo predsedništvenega tajnika, temveč (po ces. sklepu od 5. maja 1854) tudi vse tajniško, pisarniško in služiteljsko osebje po zaslišanju personalnega senata itd. Skoraj vse te pravice pripisuje prvemu predsedniku tudi češkoslovaški zakon o vrhovnem sodišču od

¹³⁵⁾ Že lastnoročno pismo Marije Terezije grofu Seillerju od 1. maja 1749 (ustanovna listina avstr. vrh. pravos. oblasti) koncedira prvemu predsedniku „die Freyheit bald bey diesem bald bey jenem Consessu zu praesidiren . . ., ihm auch die Macht eingeräumt seyn solle, denen übrigen beeden Capi, daß ist, beeden vice-Canzlern . . . die Rätthe nach guttbefinden zuzutheilen“ (Maasburg, 305). Instrukcija iz l. 1763 pa določa v § 8 art. II: „Dat der Praesident die Acten und andere Referenda unter die Rätthe auszutheilen“, in sicer po § 4 art. IV: „nach seinen Belieben“. (Maasburg, 335, 347.) Enako je glede Cour de Cassation izza dekreta od 28. januarja 1811 določeno, da ima prvi predsednik pravico »de présider les audiences solennelles et les assemblées de la cour, réunit celui, quand il le juge à propos, de présider chacune des sections« (ponovno poudarjeno v ord. 15. jan. 1826; Dalloz-Vergé, 787, Rép. 53). O razdelitvi poslov med člane je odločal prvotno žreb. Règlement od 24. maja 1800 določa v art. 4: »Les affaires en état seront distribuées, par la voie du sort, entre tous les membres présents de chaque section; le président fera cette distribution tous les quinze jours pour les affaires urgentes, et tous les mois pour les autres« (Rép. 34, n. 2). Po art. 13 ord. od 15. jan. 1826 porazdeljuje stvari med svetnike poročevalce predsednik sam; o žrebu ni več govora. (Rép. 45, n. 2, Dalloz - Vergé, 845.) Pri srbskem kas. sudu porazdeljuje predsednik sicer posle med oddelke, toda o tem, v katerem oddelku deluje poedinj sodnik, odloča kocka v početku vsakega leta. Pravico razdeljevati posle med sodnike je sicer imel prvotno (po zak. o ustroju kas. suda od 30. februarja 1865), pa mu je bila z izmeno od 18. decembra 1882 odvzeta (Perić - Arandjelović, 55 ss.)

¹³⁶⁾ Tako že § 4 art. III Terezijine Instrukcije: „Und da Wir hier nächst nöthig zu seyn finden, damit in rebus majoris momenti nebst dem Referenten noch ein Correferent bestellet würde; So wollen Wir, daß in allen solchen Sachen . . . ein Correferent zu bestellen seye, übrigens aber der Erkenntnis des Praesidentens überlassen, in welchen Fällen er sothane re- und Correlation zu veranlassen befinden werde.“ (Maasburg, 340.) Srbski postopek ne pozna niti instituta poročevalcev. V praksi se vrši razprava tako, da čita eden izmed članov vloženo pravno sredstvo, izpodbijano odločbo in če treba izpovedbo prič, dokazne listine itd. Na to sklepajo. Sodba se izdela še le pozneje. (Kavčnik, Gradj. sud. post., 44.)

16. aprila 1919, zb. z. a n. 216 (§ 9). Večino teh privilegijev je predvideval za našega prvega predsednika tudi ref. nač. Nekateri (tako na pr. pravica, da sme vsakemu senatu predsedovati) so pali, ker prvi predsednik in thesi očitvidno ne uživa onega nad vsak dvom vzvišenega zaupanja v popolno nepristranost odn., ker se je baje bati, da bi ga ne užival, ako bi se mu dajale take predprave; drugi privilegiji zlasti glede imenovanja pa so bili čim dalje bolj skrčeni z ozirom na bodočo službeno pragmatiko in bodoči zakon o sodnikih, ki je bilo glede njih znano ali pričakovati, da pridržujeta te pravice kralju odnosno pravosodnemu ministru. Kar je končno od vsega tega še preostalo, se bistveno ne razločuje od pravic, ki jih ima predsednik vsakega sodišča in celo starešina okrajnega sodišča: imenovanje pisarjev in služiteljev¹³⁷⁾ in predlaganje pisarniškega osebja vrhovnega sodišča (§ 46, odst. 2). Cel o sebo svojega prezidialnega tajnika (»šefa kabineta«) sme samo predlagati (§ 46, odst. 1). Tudi ta *capitis deminutio* po mojem mnenju ni umestna, ni pa niti po imenovanih zakonih odnosno načrtih pogojena. Kajti pojem privilegija je uprava, da gre za izjemo od načelnih pravil. Tudi v Avstriji je imenoval pravosodni minister vse sodniške uradnike do vštetega VII. činovnega razreda; toda glede sodniških uradnikov, prideljenih sekretarijatu vrhovnega sodišča, so ravno napravili izjemo, da jih imenuje prvi predsednik po zaslišanju stalne personalne komisije. To velja tudi glede prezidialnega tajnika in seveda glede vsega pisarniškega in služiteljskega osebja vrhovnega sodišča (Ces. sklep od 5. maja 1854). Najbrže ima tu marsikdo svoj »*Tant de bruit...*« na jeziku. Toda ako so to res le malenkosti, so vendarle, primerno upoštevane, pripravne, da dvignejo ugled najvišjega sodnika na zunaj, navzdol in navzgor.

Kakor sem že omenil, je območje prvega predsednika vrhovnega sodišča po sedanjem besedilu načrta skoraj isto, kakor področje predsednika kateregakoli zbornega sodišča. On vodi po § 45 sodišče in nadzoruje sodno osebje, njegovo delovanje in vedenje (pr. Sl. Pr. 1923, 58, 59, odn. str. 35 ss).

¹³⁷⁾ Pr. izvajanja Sl. Pr. 11 ss. odn. str. 110 ss, zlasti op. 93 in 94.

Novo pa je, da razdeljuje posle med oddelke (senate) (§ 45). Ni povsem jasno, na kaj misli načrt pri tej določbi. Ali je ta pravica odn. dolžnost istovetna s pravico »dodelitve poslov vsem svetnikom« v smislu § 13 stat.¹³⁸⁾ § 41 ref. nač. je bil še skoraj istoveten s § 13 stat.: »Prvi predsednik deli posao medju sve sudije vrhovnog i kasacionog suda te može da u važnijim slučajevima uz izvestitelja postavi i jednog suizvestitelja; određuje broj sednica kao i sat i mesto gde i kako će ove držati; sastavlja pojedina veća prema propisima zakona; može da predsedava svakoj sednici a imadu mu se podneti na uvid svi zapisnici o sednicama. On je ovlašten da iz celokupnog broja sudija u kraljevini imenuje predsedničkog tajnika.« Kot rudiment vseh teh pravic je preostala v § 45 kom. nač. samo pravica, da »deli posao medju odeljenja.« Pri tem je upoštevati, da s tem ne more biti zadeta stalna razdelitev poslov med oddelke, ker določa v tem pogledu načrt v § 56, da »prvi predsednik vrh. suda krajem svake druge godine određuje pismenim naredbom, po kojima će predmetna pojedino odeljenje vršiti sudbenost.« Ta določba ni nobena posebnost vrhovnega sodišča, temveč je ustanovljena tudi za okrožna (§ 20, odst. 1) in za velika sodišča (§ 37, stavek 1). Če naj torej ne domnevamo, da gre za dvakrat uvrščeno, tautologično določbo, jo je moči edinole tako razlagati, da ima § 45 v mislih dodelitev po edinih, konkretnih pravnih stvari. Ob takem tolmačenju pa se vpraša, ali je prvemu predsedniku s tem hkratu dovoljeno, da se ne ozira na stalno razdelitev poslov, ustanovljeno koncem vsakega drugega leta, temveč da dodeli določnemu oddelku pravno stvar, ki po stalni razdelitvi ne gre v področje tega oddelka. To bi ne bilo priporočljivo. Čim je vpeljana tudi pri vrhovnem sodišču stalna razdelitev — v Avstriji in Češkoslovaški je ni — mora pasti tudi zadnja reminiscenca na nekdanje polnooblastje prvega predsednika. Ne smemo ustanoviti »nepoštenih paragrafov«, določb, ki se jih ni moči držati ali je dopustno, jih prezirati brez posebnega, za to zakonito predvidenega razloga. Zato bi mislil, da gre tu

¹³⁸⁾ Čl. 61 II. nač. določa tudi: »On deli posao odeljenjima kasacionog suda«. Deln. nač. nima ustrezne določbe. Pr. tudi op. 135.

sicer za dodeljevanje konkretnih poslov, ki bi se pa moralo vršiti v o k v i r u stalne razdelbe poslov. To pa bi bilo treba povedati izrečno. Toda v zvezi s to določbo je še drugo vprašanje: kaj s posli, ko so dodeljeni poedinemu o d d e l k u? Saj jih oddelek ne bo rešil brez prejšnjega referata, kakor je to običajno pri beograjskem kasacijskem sodišču.¹³⁹⁾ Torej bo treba pred vsem določiti poročevalca. Kdo ga postavi? Glede podrejenih zbornih sodišč je izrečno določeno, da je to naloga predsednika oddelka (senata) (§§ 25 in 39). Podobne določbe glede vrhovnega sodišča ni, niti ni odrejena smiselna uporaba § 25. To vrzel bi bilo treba izpolniti bodisi s citatom § 25 v § 55, bodisi z izpremembo besedila § 45, čigar passus »on deli posao medju *odeljenja*« bi se nadomestil s stavkom: »on deli posao medju pojedine *sudije u okviru stalnog rasporeda poslova medju odeljenja* (§ 56)«.

Še ena anomalija spominja na prosluli sijaj avstrijskega predsednika: upravičen je, da p r e d l a g a pravosodnemu ministru osebo s kvalifikacijo predsednika okrožnega sodišča kot svojega prezidialnega tajnika, ki ima meni ne posebno simpatični, ker tujejezični in preveč po upravni organizaciji dišeči naslov »šef kabineta« (§ 46, odst. 1). Imenovan bo s kraljevim ukazom in seveda, ustrezno čl. 111 ustave, končno vendarle na prelog pravosodn. ministra. Da ima ta »šef kabineta« tudi prejemke predsednika okrožn. sodišča, je samoumevna posledica njegove kvalifikacije in njegovega čina. Pravica i m e n o v a n j a gre prvemu predsedniku kakor predsednikom drugih sodišč edinole glede »pisarjev in služiteljev« (§§ 46, odst. 2 in 81, odst. 1), in še ta pravica mu je menda okrnjena po brezizjemno veljavnih določbah zak. sl. prag. (glej izvajanja Sl. Pr. 11 do 13 odn. str. 110 do 112, zlasti op. 93 in 94). Da dodeljuje prvi predsednik delo tudi nesodniškemu osebju vrh. sodišča, ni izrečno povedano; čeprav je ob sebi umevno, bi kazalo enoličnosti na ljubo (pr. §§ 24 in 39) citirati med smisloma uporabnimi določbami § 55 tudi določbo § 24. Tudi prvi predsednik vrh. sodišča odreja, samo ne koncem vsakega, temveč koncem vsakega d r u g e g a leta s pismeno naredbo področje poedinih oddel-

¹³⁹⁾ Glej op. 136.

kov (pravilno: senatov, glej op. 97) in določa z isto naredbo po dogovoru z drugim in tretjim predsednikom in s senatnimi predsedniki, kateremu oddelku (senatu) bode predsedoval on in katerim oddelkom bodo predsedovali drugi in tretji predsednik in predsedniki senatov (§ 56). Porazdelitev sodnikov med oddelke (senate) pa se vrši glasom § 55 povsem po predpisih, ki jih ustanavlja § 38 za velika sodišča (pr. izvajanja Sl. P. 25 ss odn. str. 124 ss), samo s to edino razliko, da se ta postopek takisto ne vrši vsako, temveč le vsako drugo leto (§ 55). Razlog je ta, da sodniki pri vrhovnem sodišču po mnenju komisije ne bodo tako pogostoma menjavali, kakor pri ostalih kolegialnih sodiščih, in da je vsled tega stalna razdelitev za daljšo dobo možna, da pa je ta pri vrhovnem sodišču še posebno zaželjena, ker pospešuje stalnost in enotnost sodstva.¹⁴⁰⁾ Za vrhovno sodišče je po § 55 smisloma uporabljati tudi določbo § 22: v posebno nujnih primerih nemožnosti, držati se stalne razdelbe poslov, sme prvi predsednik odstopiti od nje in drugače ukreniti; to velja i v primeru, da naj sodeluje pri nadaljevanju razprave sodnik, ki se je udeležil v potekli poslovni dobi, tudi v novi poslovni dobi, čeprav bi po novi razdelbi poslov ne bil več član dotičnega oddelka (senata). Ker obsega predsednikovo področje še mnogo drugih dolžnosti in pravic, ki jih sedes materiae ne omenja in ne more omenjati, ki se jih marveč spominja načrt na drugih mestih¹⁴¹⁾ ali ki so ali bodo sprejete v druge zakone, naj se

¹⁴⁰⁾ Ena točka pač ni bila upoštevana: večja umrljivost vrhovnih sodnikov, ki je ž njo vobče računati zaradi višje starosti, ki ž njo dosegajo mesto pri vrhovnem sodišču. Ne vemo še, kakšno bode napredovanje. Ako bode ugodno, kar je pričakovati zlasti v prvem desetletju po reformi, se dvoletna razdelitev najbrž obnese. Ob neugodnem avancementu bodo razmeroma priletni vrhovni sodniki tvorili znaten kontingent umrljivosti, podaljšana poslovna doba se izkaže tedaj za nesmotreno. Kaj je umestno, to nas nauči še le izkustvo.

¹⁴¹⁾ Izmed njih naj omenim: pravico, da odloča, naj razpravlja mesto polnega senata obči senat (§ 51), da ukine odpravo protislovnih odločb v smislu § 59, da odkazuje po § 61, odst. 1 in § 63 odločitev o pravnem vprašanju, rešenem z judikatom, občnemu senatu, da odda svoje mnenje glede imenovanja sekretarjev vrhovnega sodišča (§ 71), da odloča o nadzorstvenih pritožbah (§ 98, odst. 2) itd. Vsem trem predsednikom gre po § 91, št. 1, vsako leto dvomesečen dopust. Senatni predsedniki vrhov-

uvrsti pristavek, ki sem ga formuliral v op. 24, tudi v § 45, in sicer za prvim stavkom; toda seveda le tedaj, ako bo sprejet tudi za §§ 19 in 36.

Razen sodnih predsednikov in ostalih, tudi pri drugih zbornih sodiščih sistemiziranih mest (sodnikov,¹⁴²⁾ sodniških nega sodišča, predsedniki in podpredsedniki velikih sodišč imajo pravico do 7tedenskega, sodniki vrh. sodišča, predsedniki in podpredsedniki okrožnih sodišč ter šef kabineta vrh. sodišča do 6tedenskega dopusta (§ 91, št. 2 in 3). (Pod št. 3 [6tedenski dopust] so bili pomotoma izpuščeni »sudi je velikih sudova«). Sodnikom okrožnih sodišč in starešinam okrajnih sodišč z najmanj 4 sodniki poedinci gre 5tedenski, starešinam ostalih okraj. sodišč in okrajnim sodnikom 4tedenski in sodniškimi pomočnikom 3tedenski dopust (§ 91, št. 4 do 6). Predpisi našega načrta o dopustih utegnejo stopiti v veljavo navzlic splošni ureditvi po zak. sl. prag., ker odnosne določbe službene pragmatike z ozirom na naš § 91 za sodnike ne bodo veljale (čl. 109, odst. 3 zak. sl. prag.).

¹⁴²⁾ Sodniki vrhovnega sodišča ne bodo imeli posebnega naslova. Ni nobenih pomislekov niti zoper skrajšano obliko, kakršna je zaželenja v ustnem občevaranju. »Vrhovni sodnik« je najvišji klin hierarhične lestve, ki se začenja z »okrajnim sodnikom«, nad katerim je »okrožni sodnik«. Samo naslov »sodnika velikega sodišča« se ne da zlepa skrajšati; lahko pa bi se rabil »višji sodnik«. V Avstriji je bila in je menda še sedaj navzlic republiki označba funkcije in činovnega razreda »dvorni svetnik«, čeprav stat. tega naslova ne pozna in se ga tudi drugi zakoni navadno ne poslužujejo, marveč govorijo redoma samo o »svetnikih«, scil. »vrhovnega sodišča« (tako tudi novi zak. o ustanovitvi vrh. sodišča od 25. jan. 1919, StGBI. 41). Poloficialni naziv »dvorni svetnik« izvira menda iz dejstva, da je bila revizijska stopnja pred ustanovitvijo vrh. pravos. oblasti »dvorna pisarna«. Vendar govori ustanovna listina od 1. maja 1749 le o »svetnikih«; še le Instrukcija od 4. aprila 1763 rabi dosledno naziv »dvorni svetnik«. Imenoval je te sodnike cesar na predlog plenuma. Drugače v Franciji revolucijske dobe! Tam so sodnike kas. tribunala vsako četrto leto izbrali po departementih (pr. op. 122 in 131). Z dekretom 19. marca 1810 (art. 1) so dobili naslov »de *conseillers*« (prej so bili priprosti »membres« i. sl.; vendar izvira, če vidim prav, tudi ta naslov iz starodavne institucije »*conseil des parties*« ali »*conseil privé*«, ki je bil predhodnik francoskega kasacijskega dvora) (pr. Règlement concernant la procédure du conseil du 28. juin. 1738 v Rép. 5 ss, n. 1). Sodniki nemškega vrhovnega sodišča se zovejo »*Räte*« (namreč »des Reichsgerichtes«, § 2 GVG), istotako so sodniki češkoslovaškega vrh. sodišča »svetniki« tega sodišča (§ 2 cit. čslov. zak.). »Svetniki« so tudi pri romunskem kas. dvoru (consilieri), pri švedskem vrhovnem sodišču (justični svetniki) itd.

§ 44 določa, da imej vrhovno sodišče »potreban broj sudija«. Koliko jih bo? Kakor smo videli, je odgovor na to vprašanje več ali manj odlo-

pomočnikov, pisarniških uradnikov in služiteljev) našteva § 44

čilen za rešitev marsikaterega vprašanja. Posebno važen je za odločitev problema, koliko naj znaša kvorum za polni in obči senat in katere stvari se naj odkazejo tem zborom. Potrebno število sodnikov se da približno proračunati na podstavi statističnih podatkov tistih držav, ki imajo podobno sodno organizacijo in podobno zadačo vrhovnega tribunala, pred vsem tudi podobne postopnike. Sedanje število poedinih vrhovnih instanc naše države bi ne bilo zanesljiva podlaga, ker je naloga teh sodišč večidel bistveno različna od naloge našega bodočega vrh. sodišča, ali ker vrše hkratu tudi posle drugostopnega kolegialnega sodišča. V avstrijski republiki je imelo vrhovno sodišče leta 1919 za 6 milijonov duš enega predsednika, 4 senatne predsednike in 18 svetnikov, skupaj torej 23 sodnikov. Potemtakem bi šlo na enega vrhovnega sodnika približno 260.000 duš. Ako računamo v naši kraljevini s 13 milijoni prebivalcev, bi morali imeti okrog 50 sodnikov. Toda tu je opozoriti pred vsem na to, da znači omenjeno avstrijsko število skrajni minimum, ker so bili v Avstriji po prevratu iz fiskalnih razlogov prisiljeni k varčevanju, ki niti raison d'être pravosodstva ne upošteva več. Zato izkazuje najnovejši status (razpis zvezn. min. za pravos. od 12. sept. 1922, naredb. št. 8) že 25 sistemiziranih sodniških mest, in sicer enega predsednika, enega prvega senatnega predsednika, 8 senatnih predsednikov in 15 članov. Ako primerno upoštevamo to dejstvo in ostala, že v op. 21 označena, neugodno vplivajoča dejstva, moramo pričakovati, da ne prebijemo z manjšim številom od 55 do 60 sodnikov, vštevši pri tem tudi predsednike in senatne predsednike. Ker bi bilo teh okrog 9 ali 10 (3 predsedniki in 6 do 7 senatnih predsednikov, pr. op. 143), bi morali računati razen njih s 45 do 51 sodnikov. V Nemčiji je razmerje sicer mnogo ugodnejše, ker so šteli leta 1915. ob prebivalstvu 66 milijonov pri Reichsgerichtu v Lipskem (Leipzig) enega predsednika, 11 senatnih predsednikov in 91 svetnikov, pri bavarskem vrhovnem deželnem sodišču pa enega predsednika, dva senatna predsednika in 19 svetnikov, vsega skupaj torej 125 sodnikov, tako da je šlo na enega sodnika tretje stopnje približno 528.000 duš. Pomisliti pa moramo, da vrhovna instanca v Nemčiji niti z daleka ni tako obremenjena, kakor avstrijsko ali bodoče naše vrhovno sodišče, kar je v zvezi z bistvom dopustnih pravnih sredstev in ostalimi določbami postopnikov. Vsekako pa je že ta obremenitev taka, da je bila nemška justica začetkom tekočega leta na tem, da napove popoln bankerot (pr. op. 112 a). Bog ne daj, da bi mi z nedostatnim sodniškim materialom nižjih stopenj in novim zakonodavstvom začeli pod takimi avspicijami! Če kje, mora biti naša blagajna odprta, ko pojde za dobro vrhovno sodstvo. Iz teh razlogov prihajajo številčne razmere drugih inozemskih vrh. sodišč še manj v poštev. Njih večina je urejena po francoskem tipu. Že z ozirom na naš bodoči postopek, ki se bistveno razločuje od francoskega, jih ne moremo vzeti za vzgled. Sedaj, ko smo ugotovili približno število na kolikor toliko zanesljivi podlagi, vidimo tudi jasno, da

med osebjem vrhovnega sodišča še potrebno število¹⁴³⁾ predsednikov oddelkov (senatov). Kdor primerja besedilo § 44 s §§ 17 in 34, ki mu odgovarjata, bode morda očital načrtu

bi nam število sodnikov sedanjih vrhovnih instanc naše države ne nudilo pravilnega merila. Po budžetu za proračunsko dobo 1924/25 štejejo (brez predsednikov in senatnih predsednikov): kasacijsko sodišče v Beogradu z oddelkom za Banat, Bačko in Baranjo vred: 28 sodnikov, veliko sodišče v Podgorici: 7 sodnikov, vrhovno sodišče v Sarajevu: 19 svetnikov, stol sedmorice v Zagrebu oddelek A: 15 in oddelek B: 8 svetnikov. Po tem ključu bi moralo bodoče skupno vrhovno sodišče biti zasedeno s 77 sodniki. S 3 predsedniki in 6 do 7 senatnimi predsedniki bi šlo vse sodeče osebe 86 do 87 oseb. To število bi bilo v razmerju s številom sodnikov podobno urejenih vrhovnih sodišč drugih držav očitno preveliko.

¹⁴³⁾ Avstrijsko vrhovno pravosodno oblastvo je imelo ob ustanovitvi razen prvega predsednika še dva podpredsednika (capi ali Vice-Canzler), primerno češkemu in avstrijskemu senatu. Senatnih predsednikov s tem naslovom niti Instrukcija iz leta 1763. ne pozna. Vsled pomnožitve pokrajinskih senatov (pr. op. 150), ki so dobili svoje posebne predsednike, je naraslo tudi število senatnih predsednikov, ki je pri njem tudi ostalo, ko senati že davno niso bili več sestavljeni po strogo teritorialnem principu. Ob prevratu je bilo 7 sistemiziranih senatnih predsednikov (senatov seveda mnogo več), po prevratu leta 1919. so bili 4, v op. 142 cit. »Stellenplan« iz l. 1922 pa izkazuje enega »prvega senatnega predsednika«, ki ima posebne prejemke (kakor tudi predsednik vrh, sodišča) in 8 »senatnih predsednikov«. To v primeri k sistemiziranim sodniškim mestom (15) nerazmerno veliko število pa je menda vsaj deloma v zvezi s stremljenjem, da se materialno stališče vseh vrhovnih sodnikov dvigne; z velikim številom vzvišenih mest se omogoča pretežni večini sodnikov vrh, sodišča, da dosežejo prejemke pete plačilne skupine; vendar mora biti ta ureditev tudi v neki zvezi z meni neznanjo notranjo razdelbo poslov, ker je razen senatnih predsednikov uvrščenih še 11 članov (vzvišenih mest) v isto plačilno skupino. Ker sodi tudi sedanje vrhovno sodišče redoma v senatih petorice, bi mu bilo moč iz sodnikov istočasno sestaviti samo tri take senate, dočim je senatnih predsednikov devet. Brez poznanja internih poslovnih predpisov se to menda ne da pojasniti. V Franciji je imel tribunal de cassation izza dekreta od 29. septembra 1793 (dejanski že prej) tri sekcije (art. 1), pa že po ustanovnem dekretu od 27. novembra 1790 (art. 27) in ponovno z ravnokar cit. dekretom iz leta 1793. (art. 10) je bilo izrečeno, da »chacune des sections du tribunal est autorisée à se nommer un président dans son sein par le voie du scrutin« (Rép. 23, n. in 27, n.), in sicer najprej za šest mesecev, pozneje (izza loi sur l'organisation des tribunaux du 18. mars 1800) za tri leta (ib. 34, n. art. 65). Po slednjem zakonu so dobivali letno doklado 2000 fr. (art. 72 l. c.), po dekretu od 16. julija 1804 celo 5000 fr. (art. 2; Rép. 34, n. odn. 36, n. 2). Ko je bil Sénatus-consult od 4. avgusta

nedoslednost v tekstiranju, češ tudi pri okrožnih in velikih sodiščih poslujejo predsedniki oddelkov, vendar v §§ 17 in 34 niso navedeni med sistemiziranim osebjem, dočim jih § 44 izrečno navaja. Tej samo navidezni nedoslednosti je vzrok ta, da pomeni senatni predsednik pri vrhovnem sodišču ne samo funkcije (kakor n. prim. še po II. načrtu), temveč poseben čin v sodni hierarhiji. Ti predsedniki oddelkov (senatov) se ne določajo koncem vsakega leta za prihodnje leto, kakor senatni predsedniki okrožnih in velikih sodišč (§§ 20, odst. 1, 37), temveč se postavljajo k o t t a k i i n s t a l n o s kraljevim ukazom (§ 66). Zaradi tega morajo biti mesta senatnih predsednikov pri vrhovnem sodišču sistemizirana, in sicer glede čina in prejemkov naravno eno stopnjo višje nego mesta sodnikov vrhovnega sodišča in morda z istim položajem, kakor gre predsednikom vel. sodišč. Tega ne upoštevajo niti II. nač. sod. zak., niti zak. sl. prag., niti uredba o razvrstitvi in porazdelitvi civilnih uradnikov od 31. oktobra 1923, Sl. N. 251. Čl. 59, št. 2. I.

1802 vpeljal imenovanje članov kas. dvora (art. 85), je sledilo tudi imenovanje predsednikov, glede katerih določa končno décret du 28. janv. 1811 v art. 1: *Le nombre des présidents de notre cour de cassation est porté à trois, outre le premier président.* Vsač izmed normiranih treh sekcij ali komor ima torej odslej svojega predsednika.

Pri nas omenja senatne predsednike prvič deln. nač. kot posebno vrsto sodniških uradnikov (§ 36); njih števila ne določa. Ref. nač. ga določa s 4 (§ 39). Redakcijska komisija je smatrala upravičeno za umestno, naj se načrt glede števila ne veže, dokler niso razmere in potrebe povsem razčiščene. Ker moramo štediti, najbrže ne bo moči sistemizirati toliko senatnih predsednikov, kolikor bo treba senatov. Za te primere bo pač predvidevati (n. pr. v § 56), da predseduje takim senatom po činu najstarejši sodnik. V Avstriji so imeli leta 1919. (status iz leta 1922. za nas ni uporaben) ob prebivalstvu 6 milijonov duš in 3 višjih dež. sodiščih 4 senatne predsednike, v Nemčiji pa leta 1915. ob 66milijonskem prebivalstvu in 29 višjih dež. sodiščih 13 senatnih predsednikov. V Avstriji je šlo torej na enega senatnega predsednika 1,500.000 duš in eno (ne celo) višje dež. sodišče, v Nemčiji pa na enega senatnega predsednika okrog 5.000.000 prebivalcev in $2\frac{9}{13}$ višjih dež. sodišč. Mi smo za našo kraljevino z 11milijonskim prebivalstvom računali s 6 velikimi sodišči. Ako vzamemo avstrijsko, za nas najbolj mero-dajno razmerje za podlago, je rezultat 6 do 7 senatnih predsednikov. To število bi ustrezalo tudi začetni porazdelitvi po partikularnopravnih vidikih, ker štejemo 6 partikularnopravnih ozemelj: Do približno istega števila pridemo, če primerjamo številčno razmerje med senatnimi predsedniki in sod-

nač. sod. zak. je za predsednike oddelkov »kasacionog suda« še predvideval posebne prejemke,¹⁴⁴⁾ in sicer iste prejemke kakor za predsednike »apelacionog suda« (34.000 dinarjev), dočim bi imeli predsedniki vrhovnega sodišča 36.000, sodniki tega sodišča in senatni predsedniki velikih sodišč pa spočetka 30.000, po preteku treh let pa 32.000 dinarjev letne plače. Ker je plača glasom čl. 62, odst. 1., tega načrta odločilna za čin, bi bilo s tem rečeno, da bi imeli senatni predsedniki vrhovnega sodišča tudi poseben čin in sicer isti čin, kakor predsedniki velikih sodišč, to je med predsednikom in med sodniki vrhovnega sodišča. To je povsem umestno.¹⁴⁵⁾ Kakor skoraj v vseh pogledih, pomeni II. nač. sod. zak. tudi glede te stvari velik korak nazaj. Čl. 12, odst. 3, določa, da »predsedniki odeljenja kasacionog i apelacionog suda¹⁴⁶⁾ dolaze na te

niki istega vrh. sodišča. Češkoslovaško vrh. sodišče n. pr. ima po § 2 cit. zak. 4 senatne predsednike in 25 svetnikov. Po istem ključu bi morali imeti pri 45 vrhovnih sodnikih 7 senatnih predsednikov; na vsakega gre tu in tam okrog 6 sodnikov ($6\frac{1}{4}$ odn. $6\frac{3}{7}$). Po nemškem ključu bi prišli na 5 ali 6, po avstrijskem ključu iz leta 1919. celo na 10 senatnih predsednikov. Najbolj naravno pa se zdi češkoslovaško razmerje in ravno temu razmerju ustreza zopet število, ki smo ga predvideli zgoraj za naše vrhovno sodišče.

¹⁴⁴⁾ Po uredbi o razvrstitvi civilnih uradnikov od 31. oktobra 1923, Sl. N. 251, grede predsedniki »apelacijskih« sodišč v 2. skupino I. kategorije s položajno plačo 42.000 Din; za senatne predsednike vrhovnih sodišč niso predvideni posebni prejemki, niti ne za podpredsednike »apelacijskih« sodišč. V budžetu za leto 1924/25. so kot posebna postavka omenjeni samo senatni predsedniki vrhovnega sodišča v Sarajevu. In senatni predsedniki stola sedmorice v Zagrebu?

¹⁴⁵⁾ Neumestno in z našim načrtom nezdružljivo pa je, da predvideva I. nač. sod. zak. tudi za senatne predsednike »apelacijskega« sodišča posebno plačo in s tem poseben čin. Kajti ti predsedniki ne bodo imenovani stalno na sistemizirana mesta, temveč izbrani za leto dni. Na tem nič ne izpremeni nepovoljna rešitev tega problema v našem načrtu (pr. Sl. Pr. 15 do 24, odn. str. 114 do 123).

¹⁴⁶⁾ Naziva »kasacioni« in »apelacioni sud« se zdita v našem zakonodavstvu neiztrebljiva. Dasi je širša komisija že aprila meseca 1921 sklenila, da se vpeljeta naziva »vrhovni« odn. »veliki sud«, čeprav leži naš načrt že izza 2. novembra 1922 pri pravosodnem ministrstvu in si ga je ministrstvo tudi osvojilo, o čemer priča objava tega načrta v Arhivu od 25. novembra 1923 (knjiga 24, br. 4), se drže vsi zakoni in uredbe ter zakonski osnutki še vedno krčevito in izključno starih imen. (Častna izjema je tudi tu

položaje kao najstarije sodije tih sudova po rangi.¹⁴⁷⁾ Dokazoval sem že glede senatnih predsednikov velikih sodišč (Sl. Pr., 15 do 24, odn. str. 114 do 123), da je ta solucija zgrešena; glede vrhovnega sodišča bi ne bila samo nesprejemljiva, temveč tudi nezdržljiva z našim načrtom, ker bi bila ž njim v očitnem protislovju. Ker II. nač. sod. zak. teh predsedniških mest ne smatra za mesta, ki jih je sistemizirati, ki se nanje kompetenti imenujejo stalno s kraljevim ukazom, seveda zanje niti ne predvideva posebne plače (čl. 52), kar raz njegovo stališče

načrt zakona o advokatih iz l. 1921). Razlog je seveda ta, da izdelujejo poedine načrte različne sekcije ministrstva, od katerih nobena ne ve ničesar o delu druge, da ne dostaje centralnega mesta, ki bi ga morali pasirati vsi zakoni, pravilneje, da ministrstvo v zadnjem času ne smatra za potrebno, da zaslji za to zakonito postavljenega svetovalca: stalni zakonodavni svet. Članj — in sicer vsi, tudi prečanski! — bi morali pregledati in popresojati vsak zakonski načrt, preden se izroči skupščini. Ako bi v si sodelovali pri pripravljanju vse h vsaj v justično področje spadajočih osnutkov (glasom čl. 10, uredbe od 14. decembra 1919, br. 168, so tudi oštala ministrstva zavezana, da pošiljajo svoje načrte na oceno), bi imeli pregled in ne bi se pripetilo, da desna roka ministrstva ne ve, kaj dela leva. (Druge kvarne posledice izključitve zakonodavnega sveta osvetljuje Dolenc v Novi Evropi 1924, 339 ss, kažoč na premnoge odprte rane našega zakonodavstva in dajoč resnega uvaževanja vredne nasvete.)

¹⁴⁷⁾ Kako globoko je ukoreninjen »najstarejši sodnik« vsepovsod v našem zakonodavstvu, dokazuje zopet zakon o državnem svetu in upravnih sodiščih od 17. maja 1922, Sl. N. 111. Po čl. 3, odst. 3, predsedujejo oddelkom drž. sveta razen predsednika in podpredsednika »štirje po činu najstarejši državni svetniki«, in po čl. 8 predsedujejo oddelkom upravnih sodišč takisto v naprej odrejeni »po činu najstarejši sodniki«. Da straši tudi v tem zakonu kocka, je skoraj ob sebi umevno. Cel o izboru višjih sodnikov (predsednika ali svetnika upravnega sodišča, čl. 7 cit. zak.) odloča eventualno kocka! (čl. 22 uredbe o poslovnem redu od 5. septembra 1922, št. 46.321). In s kocko se razvrščajo med oddelke ne samo drž. svetniki, temveč tudi predsedniki (čl. 3, odst. 2 in 3 cit. zak. in čl. 5 cit. uredbe). Odlični finančni strokovnjak sodi torej morda v disciplinski oddelku, izvrsten šolnik v carinskih zadevah! Tako sta obadva nesrečna, pravica si zakriva svoje lice, in vendar bi, postavljena na pravo mesto, delovala ne samo z vnemo, marveč z nezmotljivim uspehom v dobrobit države in poedinca. Ena beseda se blešči na vznositi zgradbi, ki jo je postavil mojster Klein, ravnokar že sedemdesetletnik; zapisana je na nji z zlatimi črkami: smotrenost! Brez nje so najboljše ideje in nameni jalovi. Ne samo procesualistu: vsakemu pravnemu politiku bi morala biti zvezda vodnica!

hkratu izključuje, da bi tvorila poseben čin (čl. 57). Pravilna rešitev je sedaj z zak. sl. prag. in z uredbo o razvrstitvi in porazdelitvi civ. uradnikov od 31. oktobra 1923, Sl. N. 251, skoraj izključena ali vsaj zelo otežkočena. S tem zakonom (čl. 11, odstavek 1) in s to uredbo so namreč predsedniki vrhovnega (kasacijskega) sodišča uvrščeni v 1. skupino I. kategorije, člani istega sodišča pa v 2. skupino iste kategorije, tako da za senatne predsednike ne preostaja položaj, ki bi bil v sredi med tema dvema položajema. Samo če bi sprejeli naš predlog o ministrskem činu prvega predsednika in če bi za drugega in tretjega predsednika predvidevali plačo med ministrskimi prejemki in prejemki 1. skupine I. kategorije, bi preostal za senatne predsednike položaj 1. skupine. Ker senatnih predsednikov najbrže ne bo več kakor sedem (prim. op. 143), bi ta izpremembra sama na sebi še ne pomenjala prevelike obremenitve justičnega etata. Pač pa bi nastala vsled nje inkongruenca z drugimi vzvišenimi sodniškimi mesti, ki so sedaj uvrščena v 2. skupino I. kategorije. Kajti nikakor bi ne bilo primerno, da bi n. pr. predsedniki velikih sodišč zavzemali nižjo stopnjo nego senatni **predsedniki**. To pa bi bilo neizbežno iz fiskalnih razlogov, ker bi pač ne bilo moči tudi njim nakazati položaj 1. skupine in ker bi imelo to sploh za nujno posledico, da se premaknejo skoraj vsi položaji navzgor. Kakor torej vse kaže, ostane lepa in smotreno zamišljena ideja našega načrta tačas in najbrže še dolgo časa neizvršljiva.

Že iz tega, da naj bodo mesta predsednikov oddelkov (senatov) v smislu našega načrta sistemizirana, sledi, da bo moralo tudi število vsaj glavnih, obveznih oddelkov (senatov) biti določeno. Kakor glede drugih sodišč, nima naš načrt (pr. pa op. 143) o številu in področju oddelkov niti vrhovnega sodišča nobene določbe. Vendar je bilo glede njega prvotno opazovati nagnjenje k ureditvi po vzorcu francoske Cour de cassation, ki jo je bil priporočal Perić že za beograjski kasacioni sud,¹⁴⁸⁾ in ki ima bistveno tri komore: chambre civile, chambre criminelle (hkratu chambre des vacations) in chambre des re-

¹⁴⁸⁾ Cf. Perić-Arandjelović, Gradjanski sudski postupak I, (1920), 50.

quêtes, vsled tega tudi tri présidents de chambre.¹⁴⁹⁾ Te komore so stalno zasedene vsaka s 15 člani in s predsednikom, tako da ima ves kasacijski dvor s prvim predsednikom vred 49

¹⁴⁹⁾ Na francoskem Tribunal de cassation, ustanovljenem 27. novembra 1790 v Parizu, so bile od nekdaj tri sekcije (pr. op. 143). Področje poedine sekcije formulira točno menda prvič Décret concernant l'organisation du tribunal de cassation od 24. oktobra 1795, ki določa v art. 3 in 4: La première section, composée de seize (!) juges, statuera sur l'admission ou le rejet des requêtes en cassation ou en prise à partie, et définitivement sur les demandes, soit en règlement de juges, soit de renvoi d'un tribunal à un autre. — Les deux autres sections, composées chacune de dix-sept (!) juges, prononceront définitivement sur les demandes en cassation ou en prise à partie, lorsque les requêtes auront été admises. La troisième section prononcera exclusivement sur les demandes en cassation, en matière criminelle, correctionnelle et de police, sans qu'il soit besoin de jugement préalable d'admission. (Rép. 29, n. 3). Ordonnance od 15. januarja 1826 pa te tri komore že našteva z imeni, ki so navedena v tekstu (art. 1, Rép. 45, n. 2). Kar se tiče zadače kas. tribunala sploh, naglaša že ustanovni décret du 27. nov. 1790 s posebnim poudarkom njegovo izključno kasacijsko funkcijo. Art. 3 pravi: Il *annulera* toutes *procédures* dans lesquelles les formes auront été violées, et tout *jugement* qui contiendra une contravention expresse au texte de la loi. — Et jusqu'à la formation d'un code unique des lois civiles, la violation des formes de procédure prescrites sous peine de nullité, et la contravention aux lois particulières aux différentes parties de l'empire donneront ouverture à la cassation. — *Sous aucun prétexte et en aucun cas, le tribunal ne pourra connaître du fond des affaires. Après avoir cassé les procédures au le jugement il renverra le fond des affaires aux tribunaux qui devront en connaître*, ainsi qu'il sera fixé ci-après (Rép. 22, n. 1.). Zato prihajajo kot kasacijski razlogi (ouvertures de cassation) v poštev samo nastopna dejstva: 1) la violation et la fausse application de la loi; 2) l'incompétence et l'excès de pouvoir; 3) la violation des formes légales; 4) la contrariété des jugements rendus en différents tribunaux (seveda le dans la même affaire, sur les mêmes moyens et entre les mêmes parties); 5) la violation de la chose jugée; 6) l'omission de statuer; 7) l'adjudication de plus qu'il n'a été demandé (ultra petita) (Dalloz-Vergé, 816, no 956; pr. Garsonnet et Cézard-Bru, 689, ki navajata expressis verbis samo prve štiri razloge, najbrž zato, ker so točke 5 do 7 le poedini primeri za razloga 2 in 3). Dokončno odločajoča chambre civile in enako chambre criminelle izreka torej samo zavrnitev pravnega leka (moyens de cassation) ali pa razveljavò; v zadnjem primeru pošlje spise drugemu, istovrstnemu sodišču (Dalloz-Vergé 815, no 900). Ako odloči drugo sodišče enako kakor prvo, se ponovno predložena stvar razpravlja v plenumu, če drugače, v navadnem

članov. Pri tem pa je treba pomisliti, da zadača francoskega kasacijskega dvora niti iz daleka ni tako obsežna, kakor bode naloga našega vrhovnega sodišča, ker ne sodi o stvari sami (du senatu. Še le tedaj, ako se združeni senati (chambres réunies) izrečejo za prvotno mnenje civilne komore, je tretje sodišče, ki se mu doloži stvar v ponovno razsojo, na to mnenje vezano (op. cit. 815, no 906 ss). Po tem vzorcu, čeprav ne natančno tako, je urejeno tudi beograjsko kasacijsko sodišče. Ono pa nima chambre des requêtes. V ostalem se razločuje postopek od francoskega bistveno po tem, da ima prvo sodišče, ki se mu spisi vrnejo v ponovno presojo, pravico, da polemizira proti »primedbam« kasacijskega sodišča in ostane pri svoji sodbi, kar naznanja kasacijskem sodišču v »sprovodnom pismu«, z navedbo svojih razlogov. O takem uporabi mora kas. sodišče odločiti v plenarni seji (Kavčnik, 44, Ž. Perić v Arhivu 1922 [knjiga 22], 70; slednji predlaga, naj naše vrhovno sodišče prevzame tudi institucijo chambre des requêtes in poprej opisani postopek z vrnitvijo spisov drugemu odn. tretjemu sodišču). Belgijsko kas. sodišče je urejeno tudi po francoskem tipu, toda tudi brez omenjene komore (Claessens - Errera v Leske - Loewenfeld I, 200, Rép. 49). Vobče isto nalogo imajo italijanski Corti di cassazione (Baisini, ib. I, 225), romunski Curte de Casatie si de Justice v Bukareštu (Flaischlen, ib. II, 148), bolgarsko kasacijsko sodišče v Sofiji (Šišmanov, ib. II, 278, sedaj pr. §§ 705 ss zakona za graždanskoto sudoproizvodstvo od 15. decembra 1891), turško kasacijsko sodišče v Carigradu (Salem, ib. II, 361, 395 ss). Avstrijskemu tipu več ali manj podobno nalogo, deloma tudi organizacijo kažejo izmed inozemskih najvišjih sodnih instanc nemški Reichsgericht v Lipskem (Leipzigu), češko-slovaško vrhovno sodišče v Brnu, švedski vrhovni sodni dvor v Stockholmu (Uppström, ib. II, 557 ss), (cesarsko-)ruski Senat (Engelmann, ib. II, 662 ss), dansko in norveško najvišje sodišče v Kjopenhavnu odn. v Kristianiji (Deuntzer - Getz, ib. II, 827 ss, 797 s), grški kasacijski dvor v Atenah (Streit - Diobouniotes, ib. II, 11, 14 s), švicarsko zavezno sodišče v Bernu (Heusler, Zivilprozeß in der Schweiz, 168 ss) itd. Prim. tudi op. 4. Fundamentalna razlika glede naloge, ki jo ima najvišji tribunal v Franciji in v državah, ki slede temu vzorcu, na eni strani, in v Avstriji in sploh drugi skupini vrh. sodišč na drugi strani v civilnih stvareh, zapazujemo vobče tudi v kazenskem postopku. Čeprav se zove pravni lek tudi po avstr. kl. pr. r. »pritožba ničnosti« (v nemškem kazenskem procesu se imenuje »revizija«), ne dovede ta pravni pomoček, ako se mu ugodí, vselej do uničenja sodbe nižje stopnje (kakor kasacijski rekurz v Franciji), marveč je v večini primerov, namreč tedaj kadar vrnitev stvari v svrhu ponovnega razpravljanja ni pogojena po nedostatku dejstev, potrebnih veljavne ugotovitve, posledica ta, da se razveljavljena sodba takoj nadomesti z novo sodbo v stvari sami (pr. Glaser, Hdb. d. Strafprozesses I, 274 s). Da smo se zanimali zlasti za

fond), marveč samo o pravnih sredstvih (moyens de cassation). Za nas pa je v prvi vrsti važno predhodno vprašanje, ali bo ob vpeljavi nove organizacije sploh mogoče, da se posli francoski tip in se tudi na tem mestu bavimo ž njim posebej, je razlog ne samo to, da je bil ta tip merodajen v večini držav, zlasti nam sosednih, temveč pred vsem to, da je vobče tudi beograjski kasacioni sud organiziran po tem tipu, da ima skoraj isti ustroj, iste naloge, iste funkcije, in da zastopajo vsled tega naravno zlasti srbijanski pravniški krogi še sedaj mnenje, da bi kazalo vzdržati v tem pogledu pravno koninuiteto ali še bolje, urediti naše vrhovno sodišče popolnoma po francoskem vzorcu. To mnenje je dobilo posebno oporo s tem, da ga je z njemu lastno vnemo in vsemi razpoložljivimi razlogi zastopal odlični stalni član stalnega zakonodavnega sveta prof. Živojin M. Perić. Oddal je o tem problemu podrobno utemeljeno odvojeno mnenje zakonodavnemu svetu in ga pozneje tudi publiciral v Arhivu, I. c. 67 ss. Ker je vprašanje zadače našega vrh. sodišča, kakor se nađejam, dokončno rešeno z določbo § 607 odst. 1 II. ref. nač. cpr. (glej op. 4 na koncu) in z določbo § 350 nač. kl. pr. r. (Pr. pregl. II, 106) o sojenju vrhovnega sodišča v stvari sami, se nočem podrobno baviti ž njim, zvest uvodoma označeni obljubi. Glavni argument zoper francosko »kasacijo« je pač dejstvo, da je prirojena povsem stari francoski proceduri in vsled tega za nas nesprejemljiva, čim smo se odločili za moderna načela Kleinovega in Glaserjevega postopka. Nekaj pomislekov smo itak omenili mimogrede; deloma se razodevajo ob sebi iz poedinih razmatranj, raztresenih po tej razpravi. Vsaj s par besedami pa naj se vendar spomnim institucije t. zv. *chambre des requêtes*. To zaradi tega, ker bi drug civilni postopek sam na sebi sestave tega oddelka še ne izključeval; saj ga ima na pr. švedski vrhovni sodni dvor v obliki t. zv. »Nedre Revision«, tisti sodni dvor, ki je njegovi popresoji podvrženo ne samo pravno, marveč tudi dejansko vprašanje in ki se morejo pred njimi celo vzprejemati dokazi (Uppström v Leske - Loewenfeld, II, 462 s, 477). Glavni razlog pa je ta, da zagovarja Perić zlasti ta oddelek de lege ferenda s posebnim poudarkom. Kaj je naloga temu oddelku (ustanovljenemu samo za civilne stvari)? *Chambre des requêtes* je v Franciji zelo stara institucija. Gilbert de Voisins jo utemeljuje s tem: que les plus anciennes ordonnances voulaient qu'avant d'être admis à présenter des moyens de nullité contre les décisions souveraines, on s'adressât préalablement *gentibus requestarum*, pour en obtenir la permission (Rép. 310). Meni se zdi, da je ta institucija prvotno izvirala iz dejstva, da je sodil, kakor povsod, tako tudi v Franciji, prvotno vladar kot vrhovni sodnik, da so pa njemu predložili le take pritožbe v odločitev, ki niso bile že na prvi pogled neutemeljene. Že Règlement concernant la procédure du conseil du 28. juin. 1738 predvideva v titre 4. art. 21. predhodno pretresavanje vlog po »seurs commissaires« kasacijskega dvora: Aucune requête en cassation ne pourra être portée au conseil, sans avoir été préalablement communiquée

komor (oddelkov, senatov) določajo izključno po stvarnih vidikih. Brezdvomno bo namreč po mojem mnenju partikularno zakonodavstvo nepremagljiva ovira, ki je v doglednem

aux sieurs commissaires nommés en général pour l'examen des demandes en cassation... (Rép. 7, n. 1), in ustanovni dekret kasacijskega tribunala od 27. novembra 1790 določa v art. 5: Avant que la demande en cassation ou en prise à partie soit mise en jugement, il sera préalablement examiné et décidé si la requête doit être admise et la permission d'assigner accordée; art. 6 pa: A set effet, tous les six mois, le tribunal de cassation nommera vingt de ses membres pour former un bureau, qui, sous le titre de *bureau des requêtes*, aura pour fonctions d'examiner et de juger si les requêtes en cassation ou en prise à partie doivent être admises ou rejetées; ce bureau ne pourra juger qu'au nombre de douze (!) juges au moins. (Rép. 22, n. 1). K temu pripominjata Dalloz - Vergé, 814, no 880; La principale attribution de la chambre des requêtes est d'examiner la recevabilité ou la non-recevabilité de *toutes les demandes en cassation en matière civile*. Si elle les juge bien fondées, elle prononce une *arrêt d'admission non motivé*, pour être l'affaire ultérieurement et contradictoirement plaidée devant la chambre civile. Au contraire, si elle juge la demande non recevable ou mal fondée, elle la rejette au moyen d'un arrêt motivé. Za nas je s tem naloga le zbornice zadostno označena. Kaj pomeni torej chambre des requêtes? V primeru, da je pravni lek formalno v redu in da ni očitno neutemeljen, pomeni, da se ista stvar dvakrat pretresa, in sicer najprej v chambre des requêtes in potem v chambre civile. Ker pa je osebje teh dveh oddelkov strogo ločeno, pomeni hkratu, da so pri isti stvari zaposleni vdrugič povsem drugi sodniki, da se mora potemtakem baviti s tako stvarjo sedaj nič manj kakor $16 + 16 = 32$ sodnikov! V primerih pa, ki glede njih zavrne pravni lek že chambre des requêtes dokončno, ima to samo ta negativni dobiček, da se ni pečati s stvarjo še drugim 16 sodnikom. Hkratu pa je dana možnost, da sodita ta in civilna komora o istem pravnem vprašanju različno. Vidim v tej ureditvi samo nasprotje od tega, da se pospešuje brzina in enotnost judikature, ki sta po naziranju braniteljev tega oddelka njegova glavna prednost. Samo to hočemo tu navesti, ker se to, zlasti pa neopravičljivo tratenje sil in časa v literaturi ne poudarja. Sicer pa opozarjam na odlično utemeljeno mnenje stalnega člana St. Z. Sv. in poročevalca dr. Hugona Werka, sedaj objavljeno tudi v Arhivu 1923 (knjiga 23. 133 ss); pridružujem se mu v vsakem pogledu. V našem načrtu ni zasledovati niti najmanjše reminiscence na francoski kasacijski dvor. Primerno na povsem drugih temeljih sloneči proceduri sta tudi zadača in ustroj vrhovnega sodišča povsem drugačna kakor v Franciji. Zdi se mi pa, da odmeva francoska chambre des requêtes v predpisu čl. 34 uredbe o poslovnem redu u drž. svetu i upravnim sudovima od 5. septembra 1922. Referent mora najprej poročati »sednici« (torej pač navadnemu senatu petorice sodnikov) o tem, če je tožbo zavrniti iz raz-

času ne bo moči zadovoljivo odpraviti (pr. o tem zlasti že op. 114). Dokler ne bodo izenačeni vsaj glavni formalno- in materialnopravni zakoni, se bodo določitvi števila in zadače oddelkov

rogov čl. 24 zak. o drž. svetu ali upravni akt takoj razveljaviti iz razlogov čl. 26 l. c. ali če je podan dejanski stan čl. 27 l. c. Ako pride »sud« do zaključka, da ni podan niti eden teh primerov, odloči, da se stvar presodi na javni seji. Ne gre tu samo za obličnosti, ki se morejo ugotavljati na brzo roko, marveč v mnogih primerih zlasti čl. 26 cit. zak. za odločbe, ki zahtevajo študij in natančno poznanje cele zadeve. Poročevalec mora torej prav podrobno poročati o celem sporu in članom senata bo moči izreči svoje mnenje navadno še le tedaj, ko je bil ves predmet na dolgo in široko obravnavan. Ves trud pa je zaman, ako se pride končno do rezultata, da ni podano nobeno protislovje v spisih ali nepopolnost ali nezakonitost postopka. Tedaj se mora namreč vsa zadeva ponovno premlevati na javni seji. Ni mi znano, kako se ta določba izvršuje v praksi; po besedilu samem sodeč, pa ne morem niti te določbe smatrati za smotreno. Predhodno sklepanje v nejavni seji je smotreno po mojem mnenju le tedaj, ako pride že referent do pozitivnega zaključka, da je razlog podan za takojšnjo odločitev v nejavni seji. Nima pa smisla, da se cela stvar predhodno predava senatu v primeru, ki je glede nje že referent mnenja, da tak razlog ni podan. Umesten je torej na pr. predhodni postopek v smislu §§ 4 do 6 novele h k. pr. r. od 31. decembra 1877, drž. zak. 3 ex 1878, ker stavi v vseh teh primerih generalni prokurator ali poročevalec po meri § 3 pozitivni predlog bodisi na zavrnitev pritožbe ničnosti ali na razveljavo prvostopne sodbe ali na izposlovanje potrebnih ugotovitev glede zatrtjevanjih formalnih pogreškov. Upravičeno je naš načrt kazenskopravnega reda te predpise vobče prevzel (kar posnemam iz poročila Ogorelice o vsebini §§ 344 ss tega načrta v Pravnem pregledu II, 105). Prav tako smotren je tudi predhodni postopek na prizivnem sodišču v smislu §§ 470 ss. c. pr. r. (§§ 567 ss. II. ref. nač. cpr.). Bistveno je po mojem mnenju prvič, da pregledujejo in popresoajo spise glede morebitne predhodne odločitve samo poedine osebe (predsednik, referent, generalni prokurator itd.), in drugič, da se bavi večje število sodnikov, združenih v senatu, s predhodnim vprašanjem posebno in ločeno še le in samo tedaj, ako je po mnenju teh oseb razlog podan, da se reši stvar samo začasno ali formalno, ne da bi se senat spuščal v dokončno presojo celotne pravne stvari. Po teh svojstvih se zgoraj omenjena, po mojem mnenju umestna predhodna postopka razločujeta bistveno od naloge francoske chambre des requêtes in, če razumem čl. 34 cit. uredbe prav, tudi od postopka, urejenega s to določbo. Pomembno pa je tudi, da je v francoskem postopku stvar, ki glede nje senat ob predhodnem popresojanju ne najde razloga za takojšnjo zavrnitev ali razveljavo, predložiti drugemu (civilnemu) senatu, ki je in mora biti sestavljen iz drugih oseb kakor prvi senat, dočim ni po našem kazensko- in civilnopravnem postopku nikakor izključeno, temveč

zoperstavljale velike zapreke. Menim, da se bodo morali do-
tlej grupirati oddelki ali odseki v glavnem po zakonodavstvih,
v okviru poedinega odseka pa, da bo treba ustanoviti in se-
stavljati senate po panogah prava in drugih stvarnih vidikih.

Historia magistra vitae! Pred približno dvesto leti so bile
pravne razmere v bivši Avstriji našim sedanjim razmeram po-
dobne v toliko, da je bilo materialno in formalno pravo razcep-
ljeno in različno po poedinih pokrajinah države. Različna je
bila tudi sodna organizacija, kolikor je moči sploh o taki govo-
riti. Stanovska, mestna, duhovna, univerzitetna, patrimonialna
in številna druga sodišča za privilegirane družbene razrede so
tekmovala, ne da bi bila njih sodstvo in pristojnost točno in jas-
no ustanovljena. Tej razcepljenosti prava in sodstva so veljale
širokogrudne reforme cesarice Marije Terezije in njenih na-
slednikov. Materialno in formalno pravo naj bi se izenačilo,
sodna organizacija izenostavila in poenotila, kompetenca sod-
nih oblastev točno določila. Da se to doseže, je bila sestavljena
leta 1753. kompilacijska komisija. Delalo se je v prvi vrsti na
unifikaciji državljanskega in kazenskega prava. Rezultat sta
bila leta 1766. dovršeni Codex Theresianus, prvi osnutek na-
šega občega državljanskega zakonika, in Constitutio crimina-
lis Theresiana iz leta 1768. Istemu smotru izenačenja je služil
zlasti tudi enotni sodni red, ki je bil sankcioniran leta 1781. in
pozneje v popravljeni obliki leta 1796. in ki je veljal bistveno
do uzakonitve modernih naših procesualnih zakonov. Hkratu
je bilo sploh vse sodstvo postavljeno na kolikor toliko enotno
podstavo. Pred vsem pa je bilo — in to nas pred vsem zanima
— leta 1749. ustanovljeno osrednje oblastvo kot vsem t. zv.
nemškimi dednimi deželami skupno vrhovno sodišče in skupno
justično ministrstvo, t. zv. Oberste Justizstelle. Poučne so za
nas zlasti nekatere določbe instrukcije, ki jo je izdala Marija
Terezija 4. februarja 1763. § 1 art. II. izreka med drugim:
„Und obſchon die Obriſte Justiz-Stelle daß Justiz-Weſen von geſam-

nasprotno celo običajno, da sodelujejo tudi pri morebitnem dokončnem
sojenju isti sodniki, ki so vsled tega v stvari že poučeni. Tudi to je smot-
reno, ker se na ta način ne trati čas in sile po nepotrebnem in se pre-
prečujejo nezaželeni konflikti v pravnih nazorih med dvema senatoma
istega sodišča.

ten Böhemisch- und Österreichischen Ländern zu respiciren hat, mithin in Ansehung dieser ihr allermildest anvertrauten Besorgung eine Stelle ist; So Wollen Wir doch, daß künftighin, wie bishero, zwey besondere Senatus gehalten, und darin, was die Causas privatas angethet, die Böhemische von denen Österreichischen separatim abgehandlet werden.¹⁵⁰⁾ Pravo je bilo pač takrat še zmerom različno po pokrajinah ali vsaj pokrajinskih skupinah.¹⁵¹⁾ Vendar cesarica ni pozabila misliti na zaželjeno bodočo enotnost prava, ki ji je posvečala svojo posebno pozornost. Kako je pripravljala sodnike nanjo? V § 3 art. III. pravi: „Seheten Wir zwar gnädigst gerne, wann die bey der Obristen Justiz-Stelle angestellte Rätthe in denen Verfassungen Unserer gesamten Teutschen Erb-Landen solchergestalt erfahren wären, daß selbe promiscue gebrauchet werden könnten; Nachdeme aber solche vollständig

¹⁵⁰⁾ Maasburg, 332. Na istem, samo še strožje izvedenem načelu sloni tudi od nekdanj ločena justična uprava v vojvodinah Milan in Mantua in Supremo tribunale di revisione v Milanu, ki je bil leta 1791. nanovo urejen (Maasburg, 6, op. 9). Za južne pokrajine, pridobljene z mirom v Campo - Formio 1797 (Benetke, Istrsko in Dalmacija, Boka kotorska) je bil ustanovljen leta 1803. poseben, t. zv. italijanski senat, ki je bil leta 1816. celo delegiran v Verono, kjer je posloval do prestanka Vrhovnega pravosodnega oblastva (leta 1848.) kot poseben Senato Lombardo-Veneto dell' i. r. Supremo tribunale di giustizia (Maasburg 36, 37 ss, op. 85, in 40 s). Ko je Avstrija pridobila pri 1. in 3. razdelitvi Poljske (1772 odn. 1795) Galicijo, je bil ustanovljen za te pokrajine poseben poljski senat (Maasburg, 27). Enako je bil leta 1850., ko je bil vrhovni sodni in kasacijski dvor na Dunaju začasno (do leta 1852.) določen tudi kot vrhovna stopnja za hrvatsko-slavonsko ozemlje, odrejen poseben senat za Hrvatsko in Slavonijo (Ogorelica, Kazn. proc. pravo, 85 in op. 1). Podobno ureditev, toda celo z dislociranimi senati je priporočal tudi Tronchet o priliki debate o francoskem vrhovnem tribunalu. Zagovarjal je krajevno decentralizacijo, razdelitev tribunala na dve skupini sodnikov: corps principal (chambre général du jugement) in drugo skupino, ki pravi o njej: la seconde classe sera divisée en plusieurs chambres. *qu' seront placées en différents parties du royaume, et qui formeront les branches du corps central.* O tej razdelitvi, zlasti pa o ambulantnih oddelkih se je razplela živahna debata, ki je reproducirana v Rép. 50 ss.

¹⁵¹⁾ Zato je tudi imelo besedilo prisege dvor. svetnika mesto, ki po njem sodnik opeta „deren Teutschen Erblanden auch gemeine geschriebene Rechte, neben jedes Landes wohlhergebrachten guten ehrbahr und rechtsschaffenen Statuten und Gewohnheiten in allen Puncten, und Clausulen zu beobachten.“ (Maasburg, 352).

nicht wohl ehender als nach fertigtem Codice Theresiano anzuhofen ist; So hat es inzwischen bey der Art. 2do §pho 1mo angeordneten Separation derer Senatuum sein verbleiben, und wird also der Praesident, deme die Fähigkeit derer Rätthen am besten bekannt seyn muß, hiernach die Referenda dergestalten einzutheilen wissen, daß dabey, so viel möglich, eine Gleichheit beobachtet werde.“ (M a a s b u r g, 340). Kako je bilo to zamišljeno, se vidi že iz lastnoročnega pisma Marije Terezije od 1. maja 1749, poslanega ob ustanovitvi vrhovnega pravosodnega oblastva imenovanemu prvemu »capu« grofu Seillerju, ki se v njem nahaja passus: „jedoch ist vornehmlich dahin zu sehen, daß in dem Justiz-Rath, wo die Böhmische Justiz-Sachen vorkommen, mehr Böhmische als Österreichische Rätthe, et sic vice versa in denen Österreichischen Justiz-Sachen mehr Österreichische als Böhmische Rätthe zugezogen werden, Niemahls aber Böhmisch- und Österreichische allein.“ (M a a s b u r g, 305). Enostranosti v pravnih nazorih in protislovnemu sojenju po raznih pokrajinskih senatih se je leta 1807. v primerih, ki je bilo glede njih uporabljati obče, za vso državo veljavne zakone, poskušalo odpomoči s tem, da je bil češko-gališki senat razdeljen na dva pododdelka, ki nista bila sestavljena strogo po narodnosti svetnikov (M a a s b u r g, 42).

Po teh pametnih, ker dejstva upoštevali načelih, ki se po njih odsekiločijo, pa vendar istočasno pripravljajo na sojenje po čim dalje bolj mešanih senatih, bi se dalo poslovanje vrhovnega sodišča urediti tudi pri nas, dokler ne bodo vsaj glavni materialni zakoni izenačeni. Tako bi morali iz početka sestavljati posebne odseke za srbijsko, črnogorsko, ogrsko, bosansko, hrvatsko in slovensko-dalmatinsko pravno ozemlje, v vsakem odseku pa zopet civilne, kazenske, personalne in druge potrebne senate. Res je preveliko število senatov nepovoljno, ker enotnosti sodstva nevarno. Toda imeli bomo v oddelku za evidenco (§§ 57 ss) izborna institucijo, pripravno, da to hibo primerno paralizira. Dokončna ureditev po izključno stvarnih vidikih, zlasti po panogah prava in poslov, bo po mojem mnenju možna še le takrat, ko bodo vsi glavni zakonski kompleksi izenačeni. S prisilnimi fikcijami ne pridemo do zadovoljivega rezultata. Saj nas uči ustava s svojimi idealno zamišljenimi, toda realnosti ne upo-

števajočimi imaginarnimi tvorbami (na pr. z nesrečno, prav slovansko-romantično tvorbo srbsko-hrvatsko-slovenskega jezika) do dobra, da se vsako preziranje ali podcenjevanje dejstev v življenju bridko maščuje. Tudi omalovaževanje dejstva tačasne razcepljenosti prava, ki jo smemo obžalovati, ki pa napram njej nikakor ne smemo biti slepi, bi imelo najkvarnejše posledice za našo justico. Nesmiseln in nemogoč je po nekaterih sanjčih z vnemo branjeni nazor, da bi lahko sodil slovenski ali dalmatinski sodnik o civilni ali kazenski stvari, ki je nanjo uporabljati srbski gradjanski, odnosno srbski kazneni zakonik in narobe. Edini¹⁵²⁾ začasni izhod iz neljube situacije je, kakor se zdi, zgoraj očrtana ureditev. Ako hočemo stati na kolikor toliko trdih tleh, je po mojem mnenju treba, da imamo ob nadaljnjih izvajanjih pred očmi neizprosna dejstva in zato tudi to neizogibno, čeprav nezaželeno začasno ureditev. Zaradi tega še ni, da bi morali pšenico k plevam metati. Postaviti se na izključno separatistično stališče bi bilo še bolj zgrešeno. Terezijina navodila nam dajejo tudi tu prav dober nauk. Ni treba, da bi bila začetkom pač neizbežna ločitev senatov po pravnih ozemljih tako strogo izvedena vse dotlej, dokler izenačenje zakonodavstva ne bode povsem dovršeno. Nasprotno! Možno in želeti je, da se, čim bodo enaki vsaj procesualni zakoni in organizacija sodišč po vsej kraljevini, prehod in fuzija senatov po raznih odsekih pripravlja polagoma s

¹⁵²⁾ Prima facie se zdi dostopen še drug izhod: obdržati poedine najvišje sodne stopnje na dosedanjih mestih tudi po izvršeni organizaciji do izenačitve vsega zakonodavstva. Toda mi smo smatrali kot pogoj uzakonitve našega načrta, da bodo izenačeni vsaj glavni procesualni zakoni. Na dlani leži, da bi imela lokalna decentralizacija, večina dislociranih vrhovnih sodišč ali oddelkov najkvarnejše posledice za enotnost zadevne procesualne judikature, da bi bil sploh ves uspeh procesnih reform naravnost v nevarnosti. Saj vidimo v poedinah konkretnih primerih že zdaj, kako napotna je krajevna oddaljenost poedinah vrhovnih instanc, njihovo delovanje à part, ker so si sodniki tuji in so sodnikom pravne razmere v drugih pokrajinah naše domovine povsem nepoznane. Ta opasnost bode omiljena že z lokalno centralizacijo, ki naj pripravlja polagoma in smotreno stvarno centralizacijo, kakor je to stola v Franciji, Avstriji, Nemčiji. Tam in skoraj povsod so bile vrhovne instance prednje čete; izenačenje zakonodavstva je capljalo za njimi.

tem, da se, koder bo to brez nevarnosti za neoporečno sodstvo mogoče, uporabljajo sodniki enega odseka v senatih drugega odseka; recimo v primeru, da je poedin sodnik izjemoma več tudi pravu drugega odseka. Zlasti bi se na pr. dalo napotiti izmenjavanje med člani civilnih senatov hrvatskega in dalmatinsko - slovenskega ozemlja, ali med člani kazenskih senatov srbijanskega in črnogorskega ozemlja, ker razlike dotičnih legislacij niso tako velike, da bi bilo sodelovanje izkušenega in teoretično temeljito izobraženega sodnika enega odseka v drugem odseku kakovosti sodstva na kvar.

Kateri senati bi bili ne glede na te izjeme lahko vsem ozemljem skupni, sestavljeni brez ozira na pokrajinsko pripadnost sodnika zgolj po stvarnem vidiku, in kateri senati bi naj bili vsaj iz početka ločeni po zakonodavstvih, tako da bi morali biti sestavljeni v vsakem odseku posebej? Izmed vseh vrst senatov se spominja naš načrt izrečno le personalnega »oddelka« (pravilno »senata«), ki mu odreja področje v § 53, dalje disciplinskega »oddelka«, ki se glede njegove ureditve sklicuje § 54 na zakon o sodnikih, in končno oddelka za evidenco, čigar delokrog omenja v §§ 57 do 64, ki mu pa ne gre jurisdikcija, temveč samo naloga, da pospešuje pravilnost, enakost in stalnost jud kature vrhovnega sodišča. Od teh senatov odn. oddelkov bode disciplinski senat lahko skupen; kajti do uzakonitve našega načrta bosta pač tudi že uzakonjena načrta zakonov o sodnikih odn. o advokatih. Tudi evidenčni oddelek bi utegnil biti samo eden in bi naravnost moral biti mešan, da bi zadoščal nalogam, ki so mu namenjene. Seveda bi se moralo rekrutirati osebje tam zaposlenih sodnikov pomočnikov iz vseh pravnih ozemelj. Razen tega bi predstojnik pač moral biti neke vrste *Martinus redivivus*, živa »*copia legum*«. Mešanega personalnega senata si začasno ne morem misliti. Ta senat bi morali sestavljati v vsakem pokrajinskem odseku posebej iz razlogov, ki sem jih podal že v op. 97. Tudi glede civilnih in kazenskih senatov, glede senata, sestavljenega v smislu čl. 112, odst. 1., stavek 3. ustave, in glede drugih senatov in komisij, ki jih je obraziti obvezno koncem vsakega poslovnega razdobja, se vobče sklicujem na tamošnja izvajanja. Vsi ti, kakor tudi po potrebi ustanovljeni posebni stalni strokovni senati,

ki jih navajam v op. 97, bodo, kolikor prihajajo pri vrhovnem sodišču v poštev, nujno sestavljeni samo iz članov poedinega odseka. Morda bi bilo moči napraviti izjemo glede tistih specialnih strokovnih senatov, ki jim je glavna zadača pravilno in enakomerno uporabljanje *že izenačenega*, po vsej kraljevini veljavnega specialnega zakona (kakor na pr. sedaj gl. som čl. 13, zak. od 31. decembra 1921, Sl. N. 294 A, zakona o prisilni poravnavi od 28. aprila 1916, Sl. N. 89, prilog XIII ex 1922). Tak senat bi morda lahko bil samo po eden za vse državno ozemlje. Vendar bi mešanega senata niti tu ne priporočal, ker navadno ne bo šlo samo za uporabo tega specialnega zakona, temveč celega kompleksa zakonov, segajočih v konkretni dejanski stan.

Ako bi smatrali merodajni činitelji zgornja moja izvajanja za utemeljena, bi bilo treba poskrbeti, da se uvrstijo med prehodne določbe, ki jim je posvečen VII. odsek našega načrta, za dobo do unifikacije poglavitnih zakonov posebni predpisi, primerni mojim pripombam, ali pa glede njih zavračati na poslovnik vrhovnega sodišča ali na splošni poslovnik, ki bo moral itak podati vsa potrebna transitorična navodila.

Dasi se umeje skoraj ob sebi, da smejo biti predsedniki in zlasti sodniki stalni člani in namestniki v več senatih, bi bilo popolnosti in enoličnosti na ljubo priporočati, da se navede v § 55, ki našteva določbe, ki jih je uporabljati smisloma za vrhovno sodišče, tudi § 20, odst. 2. Ker se sestavljajo seveda tudi na vrhovnem sodišču potrebni ferijalni senati, bi bil prav tako umesten citat § 20, odst. 3. Le glede kompetence je isto vprašanje, ki sem nanj opozoril že zgoraj (Sl. Pr., 28, odn. str. 127). Ali je tudi § 25 uporaben, je dvomljivo; § 55 ga ne navaja. Po § 13 stat. je dodeljevanje poslov poedinim svetnikom naloga prvega predsednika. Po našem načrtu bi mu bilo dodeljevati posle le poedinim od delkom (§ 45; pr. izvajanja pri op. 138 in 139). O soporočevalcih (dveh poročevalcih) govori načrt samo v primerih, ki gre pri njih za odstop senata od odločbe, vpisane v »zbirko važnih odločb« (našega repertorija rekov) ali za protislovne odločbe dveh senatov o pravnem vprašanju, ki o njem še ni vpisana nobena odločba v tej zbirki. Tedaj odloča polni senat, »pošto sasluša dva izvestioca« (§ 59).

V drugonavedenem primeru sta osebi poročevalcev pač navadno podani v poročevalcih dotičnih dveh senatov. Ako sta bila istega mnenja in je bil torej eden izmed njiju v svojem senatu preglasovan, vstopi pač kot drugi poročevalec eden izmed votantov (morda najstarejši), ki je zastopal nasprotno mnenje (sklep). V prvem primeru pa in prav tako v ostalih važnih primerih, ki je glede njih postavitev soporočevalca pripravna, da pospešuje vsestransko razbistritev kočljivega pravnega vprašanja (recimo v primeru soglasnega odstopa od odločbe, vpisane v »knjigo načelnih odločb« [našo knjigo judikatov], v smislu § 61, odst. 1), bo treba soporočevalca postaviti. Naravno bo to naloga prvega predsednika, ki bi mu šla glede fakultativnega imenovanja soporočevalca tudi presoja potrebe ali oporčnosti. Ne bilo bi odveč, da se tudi to izrečno pove.

(Konec prih.)

Družba, država in gospodarstvo*.

Univ. prof. dr. Aleksander Bilimovič.

Dobe političnih in socialnih prevratov so zmeraj silile človeško misel, da obrne svojo pozornost na najbolj splošna vprašanja bistva družbe, države in gospodarstva. V potrdilo bi utegnil navesti celo vrsto zgledov, pričenši od starega veka, kjer sta Plato in Aristoteles prislusala svoje sociološke nauke iz socialnih viharjev, ki so bučali na Grškem od VII. veka pred Kr. r., do zadnje vojne, povojnih prevratov in socialnih eksperimentov sodobnega časa.

Da se orientiramo o socialnih izpremembah, vršecih se okrog nas, moramo biti na jasnem glede temeljnih socioloških vprašanj, ker se tičejo te izpremembe vprav temeljev socialnega ustroja. V tem zgodovinskem okviru dobiva teoretično razmotrivanje sociološkega bistva gospodarstva in države, ki normira gospodarstvo, aktualen praktičen pomen. V tem smislu ima morda prav F r a n c O p p e n h e i m e r, ako v novi izdaji svojega spisa »Wert und Kapitalprofit« pravi:¹⁾ »Nichts ist so praktisch, wie die Theorie!« S tem je morda upravičeno tudi moje teoretično predavanje.

* Predavanje v društvu »Prayniku« dne 6. februarja 1924.

¹⁾ 2. izdaja 1922, str. VII.

Predavanje ima namen, da oriše v kolikor moči splošnih potezah razmerje med gospodarstvom in družbo ter državo kot posebno obliko družabne organizacije.

Pod gospodarstvom oziroma gospodarsko delavnostjo razumevam človeško delavnost, neposredno namenjeno, da oskrbi ljudi z odnosno redkimi zunanjimi materialnimi dobrinami. Taka delavnost predstavlja važno posebno panogo človeške delavnosti. Pa tudi razne druge gospodarske panoge človeške delavnosti (na pr. pedagoška, zdravniška itd.) imajo svojo gospodarsko stran, svoj gospodarski izgled, kolikor so indirektno gospodarsko orientirane (na pr. honorar), ali potrebujejo materialna sredstva za svoje vzdrževanje (na pr. državni organi) ali pa posredno vplivajo na oskrbo ljudi z omenjenimi materialnimi dobrinami (na pr. gospodarski vpliv narodne prosvete, narodnega zdravja, narodne obrambe, državne politike itd.). To podeljuje poseben pomen gospodarskemu elementu, s katerim so več ali manj prepojene skoraj vse strani človeškega življenja.

Kadar skupaj gospodari več ljudi, neha biti gospodarstvo zgolj razmerje človeka napram zunanji naravi, njemu se pridružuje razmerje človeka napram drugemu človeku. Pojavlja se družabni element. Na gospodarstvu se pokaže vpliv značaja družabnih razmer. Tako je dobilo Robinzonovo gospodarstvo, ko se je pri Robinzonu pojavil Petek, družabni značaj in je postalo odvisno od socialnega razmerja med tema osebama. Robinzonovo gospodarstvo bo imelo različen značaj, odvisno od tega, ali se bo Robinzon ravnal napram Petku po načelu, »do ut des«, ali po načelu gotskega programa »jedem nach seinen vernunftgemäßen Bedürfnissen«, ali pa bo posušnil Petka in nad njim proglasil svojo diktaturo.

Da postane za nas razumljivo družabno osredje, v katerem se vrši gospodarski proces, se je treba poglobiti v pojem družbe. Ta pojem je doslej precej sporen. Eni ga smatrajo za *normativen* pojem, t. j. menijo, da obstoji družba šele, kjer obstoje norme, ki regulirajo medsebojne odnose med ljudmi. Drugi smatrajo tak pojem družbe za preozek in menijo, da je pojem družbe *psihološki* pojem, ter iščejo družbo tam, kjer obstoji enakost psihičnih procesov in skupna mentaliteta več ljudi. V zvezi s tem smatrajo številni avtorji sociologijo za »socialno psihologijo«. Pri tem so ti psihični procesi po mnenju enih individualni procesi ter predstavlja družba le nekako enakost oziroma skupnost teh procesov; narobe, je družba po mnenju drugih²⁾ nekaka psihična celota in so individu-

²⁾ Na pr. po mnenju dr. Othmarja Spanna, o čigar univerzalistični koncepciji družbe sem bil podal kritiko v članku »Univerzalistična koncepcija ekonomije Othmara Spanna« (Arhiv za pravne i društvene nauke. November, 1923.)

alni psihični procesi le izraz te celote. Zdi se mi, da je tudi ta psihološki pojem družbe preozek, vsekakor ugotavlja le eno stran družbe, ne pa njenega bistva.

Da pridemo do pravega pojma družbe, uporabim, naslanjajoč se na članek ruskega nacionalnega ekonoma Petra Struveja »Hozjajstvovaniije, hozjajstvo, obščestvo«³⁾ tale način razlaganja. Vzemimo skupino ljudi. Ta skupina utegne biti sestavljena iz posameznikov na različen način. Z ozirom na to utegnemo razločevati nastopne oblike človeških skupin:

I. Priprosta skupina ali skupljenje (agregat) ljudi. To je ono, kar imenujejo Nemci »Undverbinding«, in sicer aritmetična vsota drug poleg drugega, toda drug od drugega neodvisno živečih ljudi. Tu še ni družbe.

II. Sistem ljudi, in sicer skupina drug na drugega navezanih in drug na drugega vzajemno učinkujočih ljudi. Tak sistem (ne v smislu kakršnekoli sistematičnosti, temveč edino le v smislu medsebojnih vezi) je vprav ono, kar se jemlje v misel s pojmom družbe. Družba je torej sistem ljudi. Ta pojem je širši, kakor pojem skupine ljudi z enako ali skupno mentaliteto. Moderna veda o gozdu (ekologija) čisto pravilno smatra gozd za društvo dreves, ker ni gozd, kakor trdi napačno O. Spann, agregat dreves, temveč sistem z medsebojnimi vezmi zvezanih dreves, izmed kojih raste vsako v gozdu drugače, kakor bi raslo izolirano. Kolikor gre za človeško družbo, nastaja seveda vsled medsebojnih vezi pri ljudeh tudi skupna mentaliteta. Medsebojne vezi vplivajo na mentaliteto posameznih članov družbe (na pr. na njihove potrebe). V tem oziru se je treba pridružiti avtorjem, med njimi tudi Spann u, ki naglašajo, da ustvarja družbo v človeški psihi nekaj novega, česar bi ne bilo brez družbe. Vendar pa je omenjena skupna mentaliteta le ena stran družbe, poleg katere obstoji še materialno-mehanična stran. Družba je vsled tega lahko širša, kakor skupina ljudi s skupno mentaliteto v pravem pomenu besede. Na pr. predstavljajo milijoni z vezmi izmenjave zvezanih ljudi eno družbo (en sistem), dasi niti ne poznajo drug drugega.

III. Edinstvo ljudi, ki se razen medsebojne zvezanosti posameznih članov karakterizira še s tem, da obstoji v tej skupini enotna volja, ki so ji podrejeni posamezni člani, in sicer volja, ki si stavi določne cilje. Taka enotna volja se ne sme smatrati za metafizično voljo celote, ki češ da eksistira poleg individualnih volj. Dejansko je stvar namreč ta, da predstavlja edinstvo ljudi iz individujev sestavljeno celoto s tako diferenciranimi deli, da so se v njej oblikovali posebni organi volje, ki določajo ravnanje celega edinstva, t. j. vseh njegovih članov. Empirična sociologija je zbrala

³⁾ »Ekonomičeskij Vjestnik.« Berlin 1923, št. II.

obširno gradivo glede tega, kako se razvija v socialnem sistemu diferenciacija, kako se izločajo organi volje in oblasti, kako fizična, nacionalna, verska, razredna struktura družbe-sistema določa tiste skupine ljudi, ki nastopajo kot nositeljice volje in oblasti socialnega edinstva.

Med tremi navedenimi oblikami človeških skupin obstoji tole razmerje; vsako edinstvo je obenem sistem in vsak sistem je obenem neka skupina ljudi; ne pa narobe: ni vsaka priprosta skupina ljudi sistem (družba), temveč samo tista, v kateri so ljudje drug na drugega medsebojno navezani, ravno tako ni vsak sistem ljudi (družba) edinstvo ljudi, temveč samo tisti sistem (družba), ki ima edino voljo-vodnico.

Za sociologijo ni bolj temeljnega razločka, kakor razloček med sistemom in edinstvom ljudi.

Sistem ljudi nima enotne volje, vsled tega ne smemo govoriti o družbi kot o subjektu. Družba je zmeraj nekaj anonimnega. Edinstvo ljudi pa ima enotno voljo in vsled tega se lahko personificira v osebi nositelja te volje. Dasi imenuje metaforično sociologija iz medsebojne zvezanosti ljudi izvirajoče pojave organske, vendar se šele edinstvo ljudi približuje organizmu. Seveda je tudi to le metafora. Zakaj ne smemo smatrati niti družbe niti edinstva ljudi za pravi organizem, kakor ga definira moderna biologija,⁴⁾ in v čem tiči načelna razlika med njima in biološkim organizmom, iz katere sledi tudi napačnost takozv. organične šole v sociologiji, teh vprašanj se ne bom sedaj dotikal.

Nadaljujem z analizo razlike med sistemom in edinstvom.

Sistem ljudi (družba) je področje iracionalnih, t. j. neracionaliziranih socialnih pojavov, ki se, kakor pravi Wundt, odlikujejo po heterogoniji ciljev, kar pomeni, da zasledujejo ljudje druge (ἑτερος) cilje, iz tega pa nastajajo pojavi, ki niso bili kot taki smoter dotičnikov. Na pr. se preseli vsak, zasledujoč svoje lastne cilje, v določen kraj ter zraste iz tega veliko mesto, ne da bi ljudje zasledovali cilja, ustvariti »Great-London« ali »Groß-Berlin«. Ali stremlje vsak na trgu za tem, da kar najugodnejše proda ozir. kupi blago, iz tega pa nastane neka splošna tržna blagovna cena. Taki pojavi se imenujejo heterogenični ali naravni ali pa, kakor sem že omenil, organski, ker sami po sebi zrastejo iz dejanj velikega števila ljudi, kakor rastejo veje drevesa iz njegovih celic.

Narobe pa je edinstvo ljudi področje racionaliziranih socialnih pojavov. Taki pojavi so teleološkega značaja, ker jih

⁴⁾ Gl. n. pr. Oskar Hertvig, Allgemeine Biologie. I, 5. Aufl. 1920 ali P. Deegener, Die Formen der Vergesellschaftung im Tierreich. Ein systematisch - soziologischer Versuch. 1918.

ustvarja volja socialne enote, zasledujoč po njej postavljene cilje (τέλος). Ti pojavi se odlikujejo, kakor pravi Peter Struve, po avtogoniji ciljev, kar pomeni, da nastajajo določni pojavi vsled tega, ker je bila nanje same (αὐτός) naperjena volja socialnih organov. Na pr. se ustanavljajo cene, ki jih določa državna ali samoupravna oblast, po načelu avtogonije ciljev, ker je bila na ustanovitev teh cen kot takih naperjena volja te oblasti. Taki pojavi se imenujejo avtogenični ali umetno napravljeni (artefakta),⁵⁾ pa tudi pragmatični pojavi, ker so rezultat določnih činov (πράγμα) socialnih organov.

Zanimiva je, slednjič, razlika med družbo in edinstvom ljudi z ozirom na razmerje celote napram poedincu. V družbi obstoji razmerje med celoto in individujem v tem, da ustvarja družba za individuje določen milieu,⁶⁾ t. j. skupnost večinoma indirektnih vplivov drugih ljudi. Na pr. indirektno preko cen vplivajo na posameznega producenta vsi konsumenti in vsi drugi producenti. S tem se ustvarja gospodarski »milieu«, ali kakor pravijo sedaj nacionalni ekonomski konjunktura. V edinstvu obstoji pa razmerje med celoto in individujem v tem, da organ socialne celote večinoma direktno učinkuje na posameznika. Na pr. predpisuje socialna oblast posameznemu producentu, naj producira to in to.

Treba je temu dodati, da ni med navedenimi oblikami socialnih skupin strogo začrtanih mej ter kaže življenje več prehodnih oblik. Ena in ista skupina ljudi utegne predstavljati v marsikaterem oziru (političnem, verskem in dr.) organizirano edinstvo, v drugem (gospodarskem) pa samo sistem, deloma celo priprosto skupino ljudi. Tri razložene oblike so samo idealni tipi (»Ideal-Typus« Max Weberja) in imajo spoznavno vrednost takih tipov.

Razločevati navedene tri tipe človeških skupin je važno za razumevanje družabne organizacije gospodarstva. Kajti vsaki obliki te organizacije ustreza določen gospodarski ustroj.

Priprostemu agregatu ljudi ustreza skupina drug poleg drugega obstoječih, drug na drugega nenavezanih posameznih gospodarstev. To je skupina izoliranih naturalnih gospodarstev, ki je

⁵⁾ To besedo rabita F. Tönnies (Gemeinschaft und Gesellschaft. Grundbegriffe der reinen Soziologie. 4. und 5. Aufl. 1922, str. 5) in Max Weber (Wirtschaft und Gesellschaft, 1921).

⁶⁾ Ta pojem je bil, kakor pravi Peter Struve, uvedel v biologijo J.-B. Lamarck, v sociologijo pa Aug. Comte in sensimonist Pierre Leroux, ki celo pravi, da »La société est un milieu«, razširil ga je Hippolyte Taine (gl. Struve, op. cit., str. 16). Temu dodam, da je bil v narodno-gospodarsko vedo uvedel pojem »milieuja« metodolog zgodovinske šole Karl Knies v svojem spisu »Die politische Oekonomie vom Standpunkt der geschichtlichen Methode« (1853, 2. izdaja, 1883).

obstajala v bolj ali manj čisti obliki, preden se je razvilo menjalno gospodarstvo.

Sistemu ljudi (družbi) ustreza sistem medsebojno zvezanih samostojnih gospodarstev. Takšno je v svoji čisti obliki svobodno narodno gospodarstvo, temelječe na svobodni izmenjavi, ki predpostavlja odplatnost gospodarskih dejanj, osvojenje gospodarskih dobrin po posameznikih oz. po ožjih skupinah ljudi, avtonomijo posameznih gospodarstev v njihovem gospodarskem ravnanju (in sicer prostost gospodarske iniciative, sklepanja pogodb, izbire dela in konsuma), slednjič, določno diferenciacijo posameznih gospodarstev, ki se kaže v delitvi dela in razdelitvi ljudi po imetju in po poklicih. Orisano narodno gospodarstvo predstavlja to, kar se imenuje sestavljeno gospodarstvo, t. j. iz samostojnih gospodarstev sestavljen sistem, ki se ne vodi po nobeni enotni volji.

Edinstvu ljudi ustreza popolnoma socializirano gospodarstvo (Vollsozialisierung), ki je enotno gospodarstvo, t. j. gospodarstvo, ki predstavlja teleologično enoto, se vodi po eni volji in je od te volje racionalizirano. Tako gospodarstvo temelji na odpravi lastnine, na podrejenosti (heteronomnosti) posameznih gospodarstev in na prisilni izmenjavi, vršeči se ne na podlagi sklepanja svobodnih pogodb, ampak avtoritarno, t. j. na podlagi odločb enotne volje, in sicer brez upoštevanja načela odplatnosti gospodarskih dejanj.

Navedene tri socialne oblike gospodarske organizacije so tudi samo idealni tipi. Dejansko življenje kaže več prehodnih in mešanih oblik. Sodobno narodno gospodarstvo je na pr. neka spojitev sistema z edinstvom, pač pa z izrečno prevladujočim značajem sistema.

Kakor za sociologijo ni bolj važnega razložka, kakor razložek med sistemom in edinstvom ljudi, tako za ekonomsko vedo ni bolj važne razlike, kakor tista, ki obstoji med sistemom samostojnih gospodarstev in racionaliziranim enotnim gospodarstvom socialne celote, t. j. med tem, kar imenuje Max Weber *Verkehrswirtschaft* in *Planwirtschaft*.

V prvem se vrši zadovoljitev človeških potreb pod vplivom osebnega interesa in orientacije na trgu. V drugem se vse vrši po predpisih socialne oblasti. Osebni interes je potisnjen v ozadje in ga morajo nadomestiti idealni altruistični nagoni ali pa strah pred kaznijo. Pri tem se v prvem gospodarska racionaliteta kontrolira po vrednostni in denarni kalkulaciji (*Geldrechnung*), namreč po mehanizmu ponudbe in povpraševanja, cen, v denarju izraženih izdatkov, kosmatih in čistih donosov. V drugem mora vse to nadomestiti naturalna kalkulacija (*Naturalrechnung*), ki jo mora izvajati za celo narodno gospodarstvo osrednja oblast. Ta kalkulacija pa naleti na celo vrsto načelnih težkoč, ki so tako velike, da jih ni utegnila premagati doslej nobena, celo najbrez-

obzirnejša diktatura. To je zelo važna ugotovitev. Komunistični eksperiment v Rusiji je v tem oziru zelo podučen.

Res je, da prinaša svobodni sistem gospodarstev v marsičem le formalno, ne pa materialno racionaliteto gospodarskega procesa. Tudi ni zanikati, da ne ustreza ta gospodarska organizacija v svoji kapitalistični obliki v marsičem tudi etičnim in krščanskim postulatam, in da izvira iz nedostatkov svobodnega narodno-gospodarskega ustroja nezadovoljstvo širokih ljudskih slojev s tem ustrojem. Vendar le obstoji doslej samo ena praktično izvedljiva pot, ki vodi k pravi odstranitvi ali vsaj k omiljenju teh nedostatkov. Ta pot sicer ne obstoji v nadomestitvi sodobnega gospodarskega ustroja z neizvedljivo popolno *Planwirtschaft*, ampak v korigiranju obstoječega ustroja s pomočjo socialne politike in socialne reforme.

Vprašanja socialne politike nas privajajo k pojmu države ter k razmerju med državo in gospodarstvom.

Sodobne družbe so organizirane v obliki držav. Vpliv državne organizacije družbe se kaže tako na gospodarski kakor tudi skoraj na vseh drugih straneh družabnega življenja. Za razumevanje te državne vloge je potrebno, da smo na jasnem glede tega, kaj je pravzaprav država. Tega vprašanja se je treba dotakniti, če govorimo o vplivu države na gospodarstvo. Narodno-gospodarska veda se ne sme izogniti vprašanju o tem vplivu.

V novejši literaturi je, kolikor znano, najbolj značilna Hans Kelsenova opredelitev države kot »*Personifikation der Rechtsordnung*«. ⁷⁾ S stališča pravne dogmatike je ta opredelitev države kot kompleksa pravnih norm ali pravnega reda pravilna. Toda H. Kelsen trdi — in tu je ravno *punctum saliens*, — da je to edinstven pojem države ter ni mogoč noben drug pojem. S to svojo trditvijo nastopa proti številnim sociologom in juristom, ki priznavajo še sociološki pojem države. Nedavno tega je prof dr. Leonid Pitamic podal protikritiko o tej Kelsenovi kritiki in je pokazal, da je poleg jurističnega popolnoma upravičen tudi sociološki pojem države. ⁸⁾ Potrebo po sociološkem pojmu države posebno jasno čuti narodno gospodarska veda. Govorimo namreč na pr. o »državnem gospodarstvu« (ne o finančnem pravnem redu, ampak o finančnem gospodarstvu samem). Kako pa bi obstajalo državno gospodarstvo, če je država samo pravni red? Očividno je, da je država razen pravnega reda še nekaj drugega in da iz tega splošnega sociološkega bistva države izvira med drugim tudi pravni red države.

⁷⁾ Der soziologische und der juristische Staatsbegriff. Kritische Untersuchung des Verhältnisses von Staat und Recht. 1922.

⁸⁾ Kritische Bemerkungen zum Gesellschafts-, Staats- und Gottesbegriff bei Kelsen (Zeitschrift für öffentliches Recht. 1923).

S sociološkega stališča pa ni država nič drugega kakor najvišja, t. j. najbolj organizirana in najbolj avtonomna (suverenska) oblika edinstva ljudi. Država v tem smislu završuje celi niz edinstev, uvrščenih v družbo in sicer družin, različnih družb, zvez in samoupravnih teles. Meddržavna zajednica je socialna tvorba, ki se doslej bolj približuje sistemu držav kakor edinstvu, ki pa se polagoma oblikuje v edinstvo. Država je torej: 1.) določna skupina ljudi, 2.) skupina medsebojno zvezanih ljudi, t. j. sistem ljudi (družba) in 3.) edinstvo ljudi, ki ima edino voljo in posebnj aparat za uveljavljanje te volje. Kompleks zunanje obveznih, t. j. kakor se izraža Max Weber »durch die Chance des (physischen oder psychischen) Zwanges« garantiranih norm, ki se z njih pomočjo dosega uveljavljanje državne volje, je ravno pravni red države.

Ker raste edina državna volja iz družbe — sistema, tedaj odsvita na obliki in značaju te volje nacionalna, verska, razredna in dr. družabna struktura. Ta sociološki aspekt pri razmotrivanju države je zelo važen za razumevanje njenega vpliva na gospodarstvo.

Ni neobhodno potrebno, da bi se za državo bistvena enotna volja raztezala na vse strani življenja družbe in posameznih njenih članov. Področje in obseg uveljavljanja državne volje utegne biti širši ali ožji. Z ozirom na to morejo obstajati in res obstoje najrazličnejši državni tipi. Državna organizacija družbe je kakor nekaka na družbo naložena mreža enotne volje. Ta mreža ima širše in ožje luknje, v katerih okviru je posameznikom prepuščena prostost gibanja, ravnanja in zasledovanja svojih lastnih ciljev.

V čem se torej kaže vpliv države na gospodarstvo?

I. Državna oblast izvršuje s pravnimi normami in čini svojih organov predvsem formalno in pasivno regulacijo delovanja avtonomnih zasebnih gospodarstev in jim zasigura v okviru te formalne regulacije pridobljene gospod. ugodnosti. To je isto, kar imenuje M. Weber »Regulierungsordnung« in kar bolj pravilno imenuje H. Kelsen »Gerichtsbarkeitsordnung«. S to svojo funkcijo ustvarja država ono splošno formalno strugo, po kateri teče gospodarska delavnost. Izmed pravnih norm spada sem predvsem pretežna večina materialnega in procesualnega državljskega in del kazenskega prava, kakor tudi marsikatero norme ustavnega in upravnega prava. Država, ki bi razen najbolj neobhodnega finančnega gospodarstva omejevala svoj vpliv na gospodarstvo samo z omenjeno formalno vlogo, bi bila čista oblika pravne države absolutnega laissez faire, t. j. čistega ekonomskega liberalizma; to bo bila država, ki jo imenuje F. Lassalle »Nachtwächter«. Gospodarstvo samo bi bilo v tem primeru skoraj čisto Verkehrswirtschaft, t. j. svobodno narodno gospodarstvo. Treba je samo pripomniti, da je

meja med formalno in materialno regulacijo gospodarstva tekoča. Nekatere formalne omejitve vsebujejo namreč že materialno regulacijo gospodarske delavnosti (n. pr. marsikatero norme, ki se tičejo delniških družb ali norme dednega prava).

II. Država si stavi z ozirom na gospodarstvo neke specialne pozitivne cilje ter izvršuje v dosego teh ciljev materialno in aktivno regulacijo delovanja zasebnih gospodarstev. Stavi si n. pr. cilj povzdigniti kmetijstvo, industrijo, trgovino, regulirati denarni obtok. To je takozv. gospodarska politika države. Ali pa si stavi cilj ustvariti bolj pravično razdelitev imetja (na pr. agrarna reforma), ustanoviti bolj pravične blagovne cene (na pr. maksimiranje cene tega ali onega blaga), preprečiti izkoriščanje nekaterih slojev prebivalstva (na pr. zakonodaja o delavskem varstvu), podpirati neimovite (na pr. socialno zavarovanje, stanovanski ukrepi itd.). To je takozvana socialna politika države. Dočim nasleduje gospodarska politika produktivne cilje, stremi socialna politika za dosego distributivnih egalitarnih ciljev. Obe panogi politike ustrezata temu, kar imenujeta M. Weber in H. Kelsen »Verwaltungsordnung«. Glavna pravna panoga, v kateri se oblikuje ta druga gospodarska vloga države, je upravnopravo. Vsled tega je moči reči, da pomeni razvoj gospodarske in socialne politike obenem razvoj upravnega prava. V zadnjem času pa preveva čimdalje več socialno-političen duh tudi ustavno, državljansko in kazensko pravo, posebno pa finančno pravo, čigar glavni del spada tudi v področje upravnega prava. Ako je čista pravna država absolutnega *laissez faire en tečaj*, je drugi tečaj čisto socialistična ozir. komunistična država, v kateri je vsa gospodarska delavnost objekt socialno-politične regulacije. Njej ustreza čisto socialistično ozir. komunistično socialno gospodarstvo v smislu absolutnega *Planwirtschafts Vollsozialisierung*. Pravzaprav pomeni vsako gibanje države v smeri socialne politike uvažanje socialističnega, t. j. teleološkega načela (racionaliziranja) v sistem avtonomnih zasebnih gospodarstev. V tem smislu ni ostro začrtane meje med široko socialno reformo in delnim socializmom. Vendar je moči teoretično postaviti načelno mejo med socialno reformo in socializmom tam, kjer neha že delovati mehanizem trga in efektivnih cen. Vprav tu leži tudi Rubikon med delno in popolno socializacijo. Pri prvi funkcionira namreč mehanizem cen in velja denarna kalkulacija (*Geldrechnung*), dočim bi pri drugi vse to nehalo in bi se kontrolirala gospodarska racionaliteta s pomočjo gori omenjene oblastvene naturalne kalkulacije (*Naturalrechnung*).

III. Država, kot na določen način organizirana skupina ljudi, vodi svojo lastno takozv. finančno gospodarstvo. To gospodarstvo temelji deloma na zasebno-gospodarskem načelu, deloma se označuje s prisilnim (avtoritarnim) nabiranjem dohodkov in z

negacijo načela odplatnosti. V obeh primerih pa pomeni državno gospodarstvo to, da se en del dohodkov družabnih članov (narodnega dohodka) odtegne tem članom, prenese v roke države in se potroši po določbah državne volje.

Kako velik je ta del v nekaterih državah, ki so bile deležne svetovne vojne, je razvidno iz podatkov za l. 1920., ugotovljenih na bruseljski mednarodni finančni konferenci. Absolutno so znašali državni dohodki v dolarjih na eno osebo prebivalstva: v Veliki Britaniji — 120, v Zed. drž. Sev. Am. — 56,5, na Francoskem — 47,5, in na Nemškem — 12,5. Relativno v odstotkih narodnega dohodka so znašali državni dohodki: v Zed. drž. Sev. Am. — 8 %, na Nemškem — 12 %, na Francoskem — 18 % in v Vel. Britaniji — 27 %. V Jugoslaviji znašajo celokupni državni dohodki po načrtu proračuna za l. 1924.-25. 10.405 mil. Din, t. j. na osebo, če računamo prebivalstvo Jugoslavije okroglo 12 mil. ljudi, 867 Din ali okoli 11 dolarjev. Če pa vzamemo samo one državne dohodke, ki pomenijo dejansko obremenitev prebivalstva (direktni in indirektni davki in 60 % dohodkov od državnih monopolov, kar je razlika med prodajno in lastno ceno monopoliziranih predmetov), potem je pravo davčno breme 6.074 mil. Din, t. j. na osebo 506 Din ali okoli 6,5 dolarjev. Razen tega je še davkov samoupravnih teles 1.475 mil. Din, t. j. na osebo 123 Din ali 1,5 dolarjev. Skupaj je torej celotno finančno breme na osebo 629 Din ali okoli 8 dolarjev.⁹⁾

Razširjenje finančnega gospodarstva, poddržavljenje različnih podjetij in celih gospodarskih panog (železnice, pristanišča, pošta, brzojav in telefon, novčanstvo, tobačni in drugi monopoli, produkcija različnih predmetov za oskrbo vojske, deloma hipotečni in dr. kreditni zavodi, rudarska podjetja, zavarovalni zavodi, gozdovi, zdravilišča, kopališča in dr., slednjič razne mešane delniške družbe z državno udeležbo) in prepojitve finančnega gospodarstva s socialno-političnimi smotri (pri katerih se priprosto poddržavljenje — Staatskapitalismus — nadomešča s podružabljenjem — Sozialisierung — na pr. po vojni na Nemškem ustvarjene državne organizacije za rudarstvo in težko industrijo: Kohlenwirtschaft, Kaliwirtschaft, Eisenwirtschaft, Elektrizitätswirtschaft, pri katerih so se ohranila zasebna podjetja, toda je bila uvedena udeležba uslužbencev in delavcev na vodstvu teh organizacij v obliki posebnih svetov — Rätessystem) — vse to kaže morebiti najmočnejši vpliv državne volje na družabni gospodarski sistem.

Pri tem je omeniti, da obstoji v tem oziru za vsako državo in za vsak gospodarski sistem neka razvojna stopnja narodnega gospodarstva in od celokupne družabne in državne organizacije

⁹⁾ Gl. dr. M. Jovanović in V. Dj. Budžet za 1924-25. (Economist, Februar. 1924.)

odvisna meja, ki za njo narašča vsled rasti finančnega gospodarstva, rasti javnih podjetij na račun zasebnih in vsled omejitve gospodarske svobode nevarnost kršenja gospodarske racionalitete. Obenem narašča nevarnost prevelikega vpliva na gospodarstvo čisto političnih činiteljev, prevelike odvisnosti državljanov od državne oblasti, kar izpodriva temelj individualne svobode. Kar pa je posebno važno z gospodarskega stališča, narašča s tem nevarnost, da se ugasi ono navdušenje (patos) gospodarskega ustvarjanja, ki ga opazujemo pri samostojnem avtonomnem gospodarju, pričenši od kmeta, ki gospodari na lastni grudi, tja do organizatorjev velikanskih modernih podjetij in podjetniških zvez.¹⁰⁾

Ob koncu še enkrat naglašam, da se nanaša zmeraj državna regulacija gospodarstva na sistem gospodarskih molekulov. Ti molekuli pa pri regulaciji ostajajo in se vrše naprej molekularni procesi, ki na določen način reagirajo na regulacijo. Šele posledica te reakcije je končni gospodarski efekt ukrepov državne volje. Pri tem pa, dočim so ukrepi sami avtogenični, je njihov efekt heterogeničen, odvisen od mehanike celega sistema in v njem delujočih molekularnih sil. To se posebno jasno kaže na pr. pri rentabiliteti indirektnih davkov ali pri prevalitvi davkov. Isto se opazuje pri normiranju cen posameznega blaga, pri določanju železniških tarif, pri reguliranju prometa z valutami in devizami itd. Še bolj nepričakovane reakcije utegne provzročiti poseganje državne oblasti v temeljne elemente gospodarskega sistema.

Ako pregledamo zgodovino ekonomskih doktrin in ekonomske prakse, se pokaže tole:

Stari merkantilizem ni še poznal sistema, ki ga predstavlja gospodarska stran človeške družbe, in reakcij tega sistema na ukrepe državne oblasti.

Fiziokrati, klasiki in liberalna šola so prvič podali analizo tega sistema, toda so preveč idealizirali ta sistem in podcenjevali sposobnost državne oblasti potom vpliva na gospodarski sistem dosegati zaželjene efekte.

Novejši socialni (egalitarni) merkantilizem v svojih skrajnih oblikah pretirava zopet plastičnost sistema in misli, da je ta sistem glina, iz katere napravi moderna mogočna država vse, kar hoče.

V ospredje mora stopiti neka sinteza, ki se zaveda, da sta baš družba in njej ustrezajoči gospodarski sistem plastična, da evolucionira ta sistem sam z evolucijo produkcijskih razmer in z evolucijo mentalitete ljudi, ki gospodarijo; sinteza, ki se pa obenem zaveda, da je ta sistem le do neke meje plastičen, ker sistem ostaja

¹⁰⁾ Gl. Dr. Kurt Wiedenfeld. Das Persönliche im modernen Unternehmertum. 2. Aufl. 1920.

sistem ter na določen način reagira na vsako regulacijo. Dokler ni sistem sam dozorel do gotovih izprememb, prej ga zlomi mogočni državni Leviathan, kakor ga prisili, da funkcionira na način, ki nasprotuje njegovi naravi in ne ustreza fazi njegovega razvoja. Spoznanje tega je ena izmed važnejših pridobitev sociološkega pojmovanja gospodarskih procesov. Tako pojmovanje prepoveduje brezobzirnost pri poseganju državne oblasti v družabni gospodarski sistem, obenem pa imperativno zapoveduje že zaradi stabilnosti sistema neumorni napredek na polju socialne politike in racionaliziranja gospodarskega procesa, kolikor so za to v sistemu samem podani neobhodni pogoji.

Ali je s pregonom radi pregreška po § 104 srb. k. z. vselej ukinjena pravica do zasebne obtožbe?

Višji sodni svetnik dr. Hinko Stepančič.

Pravzaprav je ob sebi umevno, da je v primerih obsodbe radi pregreška po § 104 srb. k. z. vsak drug pregon radi istega kaznivega dejanja popolnoma izključen. Vendar ni treba, da bi vselej ugasnila tudi pravica razžaljenega, ki mu gre kot zasebnemu obtožitelju, če odstopi državni pravdnik od pregona radi pregreška po § 104 srb. k. z.¹⁾

Navedeno načelo zlasti ni utemeljeno v primeru, ako izjavi drž. pravdnik v smislu § 90 k. pr. r., da ni povoda za nadaljni pregon in če si je razžaljeni pridržal že v ovadbi pravico, da nastopi eventualno kot zasebni obtožitelj.

Po XII. poglavju kazenskega zakona ima vsakdo pravico, da čuva svojo zasebno čast in išče v določenem roku zadoščenje na sodišču za vsako njeno kršenje. Razen tega pozna zakon še posebno in bolj strogo zajamčeno čast oblastev in uradnih oseb po § 312 k. z. in po čl. V. zakona od 17. decembra 1862 št. 8 drž. zak. iz leta 1863. Te določbe vsebuje sedaj § 104 srb. k. z. Nikjer pa ni rečeno, ne v avstrijskem ne v srbskem kazenskem zakonu, da bi človek, če je uradna oseba, s tem izgubil svojo zasebno čast, ki bi bila ta popolnoma krita z uradno častjo.

¹⁾ Primeri rešenja stola sedmorice, odd. B od 30. maja 1922 KI 223/21, zlasti zadevna izvajanja vrhovnega državnega pravdnika v zbirki »Slov. Pravnika« 1923 pod števil. 22, ki pa se peča le s primerom, da je bila razžaljena priča.

Omenjeno naziranje bi vedlo v določenih primerih do brezpravnosti. Znano je n. pr., da imajo gozdarji uradno obleko, slično oni kakor jo nosijo tudi zasebniki, in da nastopajo detektiv službeno v civilni obleki. V sličnih primerih se utegne žaljivec zmotiti, ne spozna uradnega značaja žaljenja ter se upravičeno sklicuje na določbo § 2 e k. z. O žaljenju uradne časti v takšnih primerih ni moči govoriti, nedvomno pa o žaljenju zasebne časti.

Razprava, ki se vrši vsled obtožbe drž. pravdnika radi pregreška po § 104 srb. k. z., se utegne končati takole:

1.) Obtoženec je o b s o j e n po § 104. srb. k. z. V tem primeru seveda ni govora o zasebni obtožbi, ker gre državni interes pred zasebnim in po geslu »ne bis in idem« ni moči radi istega dejanja nikogar obsoditi na podlagi dveh obtožb. Žaljivec je dobil svojo kazen. S tem je zadoščeno razžaljeni osebi tudi za njeno zasebno čast.

2.) Obtoženec je o p r o š č e n po § 259. št. 3 k. pr. r., če pride sodišče n. pr. do zaključka, da se žalitev sploh ni izustila, ali pa, da je stvar zastarana. V tem primeru je tudi za zasebnega obtožitelja stvar končana, kajti odveč bi bila zahteva, da se v isti zadevi še enkrat sodi.

3.) Obtoženec s e o p r o s t i po § 259. št. 1. k. pr. r., ker se n. pr. šele na glavni razpravi izkaže, da žaljivec svojega nasprotnika kot uradno osebo sploh ni spoznal in da torej dejanski stan pregreška po § 104 srb. k. z. že od kraja ni bil podan. V tem primeru bi ne bilo moči žaljenemu po § 363/2 k. pr. r. odrekat pravice, da nastopi z zasebno obtožbo, ker bi se mu sicer godila očitna krivica.

Slično bi se dalo navajati glede razmerja med §§ 209 in 487 k. z., samo z razločkom, da bi se zadevno razmotrivanje ne nanašalo na uradni značaj žaljenega, temveč na hudobni namen obtoženca.

V primerih, kjer pride do sodbe, bi bila torej stvar vselej popolnoma razčiščena, ker mora sodišče po § 270 k. pr. r. natančno navesti ne samo v izreku (§ 259/1 k. pr. r. ali 259/3 k. pr. r.), temveč tudi v razlogih, na podlagi katerih ugotovitev in zakonitih določb je bil obtoženec obsojen ali oproščen. V sličnih primerih bi si torej razžaljeni še vedno pomagati utegnil, če ni njegova pravica do preganjanja že zastarela.

Ta jasnost pa izgine, če ni sodišče prišlo do besede, ker je državni pravdnik že pred glavno razpravo izjavil, da nima povoda za daljnje postopanje in se je vsled tega postopanje ustavilo po § 90 k. pr. r. Tu je mogoče, da državni pravdnik odneha iz razloga, ker žalitev sploh ni dognana, n. pr. da edini priči ne verjame, ali pa, ker se je že sam prepričal o gori navedeni zmoti ali nevednosti žaljivcevi.

Utemeljevanje državnega pravdnika pa ostane tajno razen izjeme po § 539 c. pr. r. Nihče ga ne more in ne sme siliti, da mu na-

znani zadevne razloge. Odgovoren je le svojemu nadrejenemu oblastvu, a tudi to bi žaljenemu ne utegnilo pomagati v primeru zmote v razlogih državnega pravnika, ker je novo preganjanje dovoljeno le po predpisih § 352 k. pr. r. Žaljeni bi ostal torej brez vsake pomoči in to celo tedaj, če je državni pravdnik odklonil pregon, ker se je izkazalo, da gre le za stvar zasebne obtožbe.

Priti je torej do zaključka, da ne izključuje pregon s strani državnega pravnika v primeru ovadbe po § 104. srb. k. z. vsake pravice do uveljavljanja zasebne obtožbe, da je marveč vsak primer posebej razmotrivati.

Zdi se, da je tega naziranja tudi stol sedmorice, ker pravi v razlogih zadevne sodbe, da po § 2 in 46 k. pr. r. razžaljeni vobče ne more nastopiti kot zasebni obtožitelj, ako in dokler je isto kaznivo dejanje preganjano na predlog javnega obtožitelja.

Žaljenega zavračati pa, kakor je v omenjenih izvajanjih tudi navedeno, na določbo § 47 k. pr. r., bi značilo lačnemu dati prazno skledo. Kot zasebni udeleženec sme nastopiti le, ki opravičeno trdi, da vodi dejanje obtoženčev do zasebnopravnega oškodovanja. To je pri razžaljenju časti skoraj v vseh primerih izključeno in ker le idealna žalitev pravice ne zadostuje za pridružitve kazenskemu postopanju, zasebni obtožitelj ne bi utegnil priti na podlagi te določbe do zadoščenja.

Književna poročila.

Dr. Rado Kušej, Cerkveno pravo katoliške in pravoslavne cerkve s posebnim ozirom na razmere v kraljevini Srbow, Hrvatov in Slovencev. V Ljubljani 1923. Založila juridična fakulteta. XII+488.

To prvo slovensko delo o cerkvenem pravu v celoti je izdala kot 2. knjigo učbenikov juridična fakulteta v Ljubljani, na kateri je avtor ordinarij za cerkveno pravo. Izredno dobrodošla je ta knjiga ravno slušateljem pravo- in bogoslovja ter se jim je že sedaj priljubila. Poročam o njej bolj s slovstvenega kot s strokovnega stališča. Delo je kulturnega pomena za Slovence.

Naslov je morda pleonastičen (»cerkveno«, »cerkve«). Avtor opozarja že v uvodu, da podaja iz pravoslavnega prava samo določbe o ordinaciji in o položaju duhovščine, o ustavi in o zakonskem pravu. Tudi splošnejši podatki se nanašajo samo na kat. cerkev, tako n. pr. o razmerju med cerkvijo in državo. Učbenik je razdeljen poleg uvoda v štiri knjige; pri tem obravnava pisatelj cerkvene zveze (zadružništvo) v ustavi, zakonsko pravo, postopek in kazensko pravo pa v upravi. Materialno kaz. pravo bi spadalo pred postopek. Delo zaključuje stvarno kazalo, ki pa je za praktične potrebe premalo bogato. Poleg najnujnejšega

slovstva, zlasti novejšega, ki ga nam knjiga nudi, bi si vendarle želeli podatkov: o bibliografskih delih bogoslovja in cerkvenega prava (Hurter, Frantz itd.) ter cerkv. zgodovine, kot je n. pr. Legrandova bibliografija cerkv. zgodovine za dobo od l. 1450, 6 zv. 1885 sl., o vedno važnih delih za zgodovino zlasti vzhodne cerkve, kot je n. pr. delo *Byzantinae historiae scriptores* varii 1648—1711, o zgodovini pravoslavne in ruske cerkve, kot n. pr. zgodovina Znamenskega, Dobroklonskega (4 zv., 1889—93), Makarija (12 zv., 1843—83), Golubinskega, o ruskem cerkv. pravu, kot n. pr. učbenik in kurz N. Suvorova; o bogoslovskih enciklopedijah še F. Liechtenberger, *Encyclopédie des sciences religieuses*, 13 zv., 1877—1882; Pravoslavna bogoslovskaja enciklopedija, 13 zv., 1900—14; o Gentien Hervetovi izdaji Focijevega nomokanona in Balzamonovega komentarja, Par. 1561, o H. Justelli *Bibliotheca jur. can. vet. gr. lat. ex edit. G. Voellii*, Par., 1661, 2 vol. in-fol., o Beveregii, *Pandectae canonum ab eccl. Graeca receptorum*, Oxonii 1672, 2 vol., H. Achelis, *Quellen orient. Kirchenr.*, A. Theinerja *Vetera monumenta Slavorum meridionalium hist. illustrantia*, D. P. Balan-a-Stadlerja, *Kat. crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini*, Zagreb 1881, o spisih E. Lovrića, Laurina, Hobze, Bošnjaka, Cenkića, Rebe, Njaradija, Fr. Kosca, *Kat. zakonsko pravo s posebnim ozirom na drž. avstr. postave*, Ljubljana, 1894, Rittnerja; Liebald-Ljubojevića *Kat. ženi.b. pravo*, J. Linneborna *Grundriß d. Eher. nach. d. cod. jur. can.*, Paderborn, 1919.

Kušejevo delo odlikuje prozoren sestav, jasen lastni nazor glede spornih vprašanj, zgodovinska metoda, po zgledu Stutzove germanistične, dogmatična točnost v smislu kodeksa, preciznost, ki išče pravno jedro. Včasih je vsebina le prekratka, kot n. pr. o lastnostih cerkve (una, visibilis, sancta, apostolica, catholica, romana, indefectibilis infallibilis) po nauku kat. cerkve; besedo »cerkev« razlaga K. Oštir iz ilirsko-traške *k(a)iru-ku), to pa iz kyrikón (Illyro-Thrakisches, Arh. za arbanašku starinu, jezik i e.nologiju, 1923, 98), iz česar sledi, da smo izposodili to besedo, kot slično tudi Rim, papež in križ že v dobi prvega pokristjanjenja staroplaninskega polotoka, kar postavlja tudi kontroverzno Hauptmann-Mal v čisto drugačno luč. Dolžnosti klerikov se mi ne zde dovolj popisane (c. 139, § 1 decorum clericale: delo na dirkališču? C. 139, § 3: onus reddendarum rationum; c. 987, prim. moj članek o ponudbi dela v javnih poklicih, Čas, 1923, 223); pa dolžnosti cerkv. uslužbencev (pravovernost — professio fidei, kano-nična pokorščina, — prisega pokornosti, dolžnost rezidence), omejitve lastninskopridobitvene zmožnosti redovnikov po civ. pravu (ali more biti duhovnik nem. vit. reda v načelstvu gospodarske zadruga?); — pojem »nadzorstva« kot upraven pojem ni enotno obrazložen; zakon je po kat. cerkv. pravu na podlagi prirode in božje uredbe bistveno neradružljiv (sv. Marko, 10, 11sl., sv. Luka 16, 18), kot to določa c. 1013, § 2. Po c. 1113 je dolžnost staršev, skrbeti tudi gmotno za otroke, kar je več kot samo telesna in družabna vzgoja. Za krščansko vzgojo pa morajo skrbeti mesto staršev »omnes, qui eorum locum tenent« (c. 1372, § 2).

Predmet patronatnega prava se mi ne zdi dovolj natančno označen. V poglavju o cerkvenem združništvu bi si želeli enotnejšega popisa udeležbe status religiosi pri funkcijah cerkvene službe v zgodovinskem in v pozitivnopravnem oziru. Pri upravi cerkv. premoženja bi bilo omeniti tudi c. 843. (*peculiarem habeant librum*). *Domus formata religionis clericalis* mora imeti med profesii vsaj 4 duhovnike (*sacerdotes*), ne »klerikov« (218 in 223).

Avtor se izogiba strogo vsakemu ponavljanju razen morda pri definicijah, ki jih razvija, posebno v prvih poglavjih, polagoma. Čitatelj mora biti zato zelo pazljiv, da česa ne prezre; tako zve, kaj so višji redi, šele pri zakonskih zaprekah. *Professio fidei* ima v kodeksu prav važen praven pomen (da spomnim poleg zgoraj že navedene prisege herezije, razkola), ne izvira morda iz spiritualizovanja prava (*Stutz*). Navesti bi bilo tudi v se določbe čl. 12. vidovdanske ustave kakor tudi najvažnejše določbe drugih državnih zakonov, n. pr. § 151, št. 1 k. pr. r. Pripomnil bi, da odvetnik kanonskega prava ne »zastopa« (160, 428, 429), ampak zagovarja; zastopa prokurator (prim. moj cit. članek v Času). Vsled čl. 35 in 36 zakona o ustroju vojske in mornarice ni več aktualen članek o vojaškem dušnem pastirstvu (»duhovniška stroka«).

Včasih sledi avtor preveč Sägmüllerju. Pod naslov »Posvetni kler« (kot da bi bile cerkv. zveze neposvetni kler; prim. na str. 230: »redovniški stan se razlikuje na zunaj od laikov; slično Pöschl; a religio laicalis?) spravimo težko odstavka o splošnih pravnih razmerah članov in o patronatnem pravu. Slično kot Sägmüller navaja avtor — in sicer v odstavku o Gracianovem dekretu, — da je komisija l. 1582. delo dovršila, pa ne označuje točno oficialne izdaje iz l. 1582. Pod istim vplivom je nastalo tudi 3. poglavje 1. knjige: Cerkev in »druge verske družbe« s pododdelkoma: ločitve cerkve od države in koordinacijskega razmerja med cerkvijo in državo. — Iz bule »Unam sanctam« Bonifacija VIII. bi želeli doslovne navedbe najbolj značilnih mest, ker jih različno razlagajo. Vsekako se mi zdi modroslovno najznačilnejša izjava: »Kdor priznava dvojno moč, od katerih ni ena podložna drugi, priznava dve načeli in podlega krivoverstvu maniheizma«, nauk, čigar odmev smo nedavno zopet slišali.

Kodeks ne daje papežu »plenitudinem potestatis ecclesiasticae« (str. 30), ampak »supremam et plenam potestatem jurisdictionis«; ker ni primat poseben ordo, ima plenitudinem ordinis morda vendarle škof, a potestas ecclesiastica obsega duhovno in upravno moč. V pravoslavni cerkv. organizaciji bi bilo pojasniti pojem arhijereja, omeniti še veliki ali vrhovni upravni svet, glede zedinjene (gr. kat.) cerkve organizacijo navzgor (zagrebška nadškofija) in navzdol (protoprezbiteriji). Med priznane veroizpovedi je še uvrstiti menonite. Cerkv. premoženje bi razlikovali v dvojno: v širjem in v ožjem pomenu.

V jezikovnem oziru je bilo v marsikaterem izrazu treba orati ledino. Za *convalidatio simplex* ter *sanatio in radice* bi rajši rabili Koščeva izraza

»poveljavljenje« in »izceljenje v korenini«; izceljenje označuje bolj vzvratno moč. Nekaj germanizmov, kot »nerazdružljivost ni v bistvu zakona ležeča« (305), sorizmov ali koinonizmov (brak, koji, nadarbina), tiskovnih pogreškov je sicer opaziti, toda sicer je knjiga pisana v prav lepem slovenskem jeziku. V marsičem tudi nemška terminologija še ni ustaljena (kirchliche Gesellschaften, -Vereine, -Genossenschaften, -Anstalten).

Stvari, ki sem jih navedel, so nekako bolj zadeva okusa in mere, ki tedaj nikakor ne morejo niti najmanj kratiti delu vrednosti in pomena, ki ga ima v cerkvenopravni, zlasti slovanski literaturi. Motil bi se tudi, kdor bi menil, da je učbenik kompilacija, ki je po mojem mnenju ne bi opravičila niti potreba učila, niti novi kodeks. Avtor je sledil čim najbolj mogoče tudi sestavu kodeksa samega, kar je delu zelo koristno; to mu celo daje prednost pred drugimi sistemi. Seveda je treba zraven pridno uporabljati tudi kodeks sam. Delo je sad dolgoletnega znanstvenega truda, kar moramo avtorju priznati v polni meri in s hvaležnostjo.

Dr. M. Malnerič.

Dr. Ivo Politeo: Vanstečajna prinudna nagoda. Zagreb 1923. Hrvatski štamparski zavod.

Imenovano delo ni sicer komentar k naredbi o prisilni poravnavi izven konkurza, kakor ga nazivlja pisatelj, marveč samo komentirana izdaja imenovane naredbe. Za komentar nedostaja namreč potrebna kazuistika. Vendar pa je delo lep pripomoček za razumevanje naredbe. Kot vzor je pisatelju služila znana Friedländerjeva izdaja avstrijskega konkurznega in poravnalnega reda, vendar očituje delo kljub temu vseskozi samostojnost. S pisateljevimi izvajanjmi bi se samo tu pa tam ne strinjal, n. pr. da se obravnavajo v novem poravnalnem postopanju stare terjatve, ki še niso bile poplačane, kakor je bilo določeno v neposredno poprej končanem poravnalnem postopanju, ravno tako kakor v sledečem konkurzu (§ 7). Naredba določa to izjemo pač samo za konkurz (§ 62). Tudi se mi ne zdi utemeljena trditev, da se more oddati glas o poravnavi obenem s prijavo brez vsake formalnosti (§ 28).

Poravnalni postopek je v najožji zvezi s konkurzom. Zato proširjenje te naredbe same na vso kraljevino moti potrebno harmonijo med obema postopkoma v drugih delih države. Pri nas je odpravila popolnoma poravnalno sodišče kot organ v postopanju in postavila mesto tega in komisarja poravnalnega sodnika. Ta pa more biti po § 2/1 samo član zbornega sodišča. Druge diskrepance so se skušale odpraviti s tem, da so bile obenem s publikacijo naredbe objavljene istočasno tudi nekatere določbe hrv. konkl. r., sem pa tja pa da se je izpustila v tekstu citacija hrv. steč. r. (n. pr. v §§ 34, 57, 60). Tu velja kljub enotni naredbi v raznih pokrajinah različno pravo. Na takih mestih bi pričakovali razlage, saj je komentar namenjen celi državi; vendar se dr. Politeo drži povsod prvotnega teksta in se na pravo drugih pokrajin ne ozira.

Dr. R. Sajović.

Mjesečnik za zakonodavstvo, pravosudje i administraciju je naslov zbirke, ki je začela izhajati letos v založbi knjigarne G. Kona v Beogradu. Prva dva debela zvezka (vsak obsega po 10 pol) prinašata obilico odločb kasacijskega sodišča v Beogradu in naredb administrativnih oblastev poleg nekaterih zakonov. Prinašala pa bo zbirka tudi odločbe državnega sveta in glavne kontrole Zbirka je torej prav koristna in je tudi potrebna, nje uporabnost pa zavisi od sistematičnega registra, ki ga obeta uredništvo za vsako četrtoletje.

Razgled po pravniških revijah.

Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht — Revue Pénale Suisse [zal. Stämpfli & Cie, Bern] letnik 1923: *K. Scheuer*: *Fragen des Strafvollzuges*. (Str. 6.) Prinaša teoretične vidike, v praktičnem pogledu se ozira predvsem na vzorno kaznilnico Witzwil. — *Dr. H. Hentig*: *Die revolutionäre Frau*. (Str. 29.) Zelo zanimivi historični podatki, prikaz stradaljočih žen in mater, seksualnost kakor povod zločinstvenosti, kronično resentivna žena (Rosa Luxemburg). Presenetljiv zaključek: »revolucionarna žena je najjačje sredstvo, bolezen, groznica in zdravilna moč neizčrpnega življenja obenem.« — *Dr. C. Stoss*: *Die Bundesgerichtsbarkeit für politische Vergehen in Interventionsfällen*. (Str. 46.) Razpravlja o političnih deliktih, pri katerih nastane potreba za intervencijo oborožene sile. Zahteva sodstvo porote z uporabo kantonalnega kazenskega prava. — *J. Wilhelm*: *Die kriminalistischen Hilfsmittel der erkennenden Fahndungsarbeit*. (Str. 70.) Podaja lep sistematičen prikaz zločinstev po njih vrstah. — *Dr. C. Ludwig*: *Die Einheitsstrafe*. (Str. 91.) Prihaja do zaključka, da enotne kazni ni priporočati. — *C. von Harten*: *Der Strafcodex der russischen Räterepublik*. (Str. 103.) Navaja nekaj markantnih potez novega ruskega kazenskega kodeksa od 1. junija 1922 iz splošnega in posebnega dela; resumé, da »ta zakonik nima nič skupnega z duhom ruskega naroda.« — *A. Moriaud*: *La défense de M. Krupp devant le Conseil de guerre français dans la Ruhr*. (Str. 147.) Klasičen zagovor, zanimiv radi mednarodnega pomena znane pravde iz Porurja. — *Dr. E. Bumke*: *Das deutsche Jugendgerichtsgesetz*. (Str. 164.) Sumaren prikaz novega zakona glede mladostnikov v Nemčiji, ki posega tudi v določbe kazenskega zakonika, n pr. meja kazenske nedorastlosti razširjena navzgor od 12. na 14. leto. — *H. Kellerhals*: *Neue Bestrebungen in den Erziehungs- und Strafanstalten des Staates New Jersey (U. S. A.)*. (Str. 214.) Silno zanimive informacije, za nas, žal, še neuporabne. — *Dr. W. Mettgenberg*: *Die Reform des deutschen Auslieferungsrechtes*. (Str. 222.) Izborna sestava načelnih določb iz izvennemških zakonikov, ki naj bodo priprava za bodočo reformo nemškega izročitvenega zakona. — *F. Stämpfli*:

»Die Strafbestimmungen des Telegraphen- und Telephonverkehrsgesetzes.« (Str. 240.) Prikaz kazenskopravnih določb iz vелеmodernega švicarskega zveznega zakona o telegrafskem in telefon-skem prometu od 14. oktobra 1922. **Dr. M. D.**

Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, [Zal. Walter de Gruyter & Co., Berlin u. Leipzig], letnik 1923. **Dr. H. Kantorowicz**: Studien zum altitalienischen Strafprocess.« (Str. 97.) Dokazuje, da je staroitalijansko kaz. pravo v bistvu poznorimsko pravo; za pravilno proučevanje srednjeveškega inkvizicijskega procesa prinaša tudi prepise izvršnih listin iz 13. stoletja (bolognijski k. pr. r. iz 1288, tractatus de tormentis.) — **Dr. A. Elster**: »Freigabe lebensunwerten Lebens.« (Str. 130.) Izreka se za upravno-pravno-formalno dovolitev uničbe življenja nevrednega življenja; »etika stoji v ozadju kazenskega prava;« v praksi ima kazensko pravo mnogo »zemeljskih nalog.« — **Dr. Fr. Doerr**: »Das Jugendgerichtsgesetz vom 16. Februar 1923.« (Str. 213.) Zelo jasna razlaga glavnih načel tega zakona. — **Dr. E. Beling**: »Die strafrechtliche Verantwortlichkeit des Arztes bei Vornahme und Unterlassung operativer Eingriffe.« (Str. 220.) Okrajšana reprodukcija razprave, katero je pisatelj podal kakor sestaven del knjige Döderlein-Krönig, Operative Gynäkologie, 5. Aufl., Leipzig, Verl. von Georg Thieme. Načelno stališče avtorjevo je, da zdravniško delovanje ni že vsled tega neprotipravno, ker je storilec »zdravnik;« »publikum« zdravniku ni »podrejen«. — **Dr. H. Endemann**: »Die Sabotage.« (Str. 245.) Zgodovinski pregled, posamezni primeri po nemškem kaz. zakoniku; izpolnjuje občutno vrzel v literaturi o tem modernem deliktu. **Dr. M. D.**

Razne vesti.

V Ljubljani, meseca maja 1924.

— (Kronika društva »Pravnika«.) Na redni glavni skupščini dne 30. januarja 1924 izvoljen odbor se je konstituiral tako-le: načelnik: odv. g. dr. D. Majaron, načelnika namestnik: g. dv. sv. B. Bežek, tajnik: okr. sod. g. dr. R. Sajovic, blagajnik: odv. g. dr. J. Lavrenčič, knjižničar: direktor čerkovnega urada g. dr. J. Rutar, odborniki: univ. prof. g. dr. Metod Dolenc in dr. L. Pitamic, g. dv. sv. dr. H. Souvan, odv. g. dr. J. Hrašovec v Celju, drž. pravd. g. dr. M. Grasselli v Mariboru, dež. sod. sv. A. Kuder v Novem mestu. — Na društvenih sestankih so predavali: dne 6. februarja univ. prof. dr. A. Bilimović: »Družba, država in gospodarstvo«; dne 27. februarja in 26. marca ravnatelj dr. L. Böhm: »Moderne protekcionistične struje s posebnim ozirom na anglosaški svet« in dne 5. marca dv. sv. dr. M. Škerlj: »Zaščita znanstvene svo-

jine»; dne 2. aprila univ. prof. dr. M. Dolenc: »Problem kazensko pravne zaštite telesnega ploda«; dne 4. aprila dr. Fr. Göstl: »Dva zločinska primera vsled halucinacij« in dne 10. aprila dr. I. Belin: »Problem valorizacije u bilancama dioničkih društava.« — Dne 17. maja je priredilo društvo lepo uspeli majniški izlet na Posavje. Na tem izletu je g. univ. prof. dr. K. Hinterlechner pojasnjeval, kako je učinkovala regulacija Save na poglobitev struge. Pokazal je to v naravi počenši od tacenskega mostu do Ježice. Pri tem je na kratko omenil tudi najnovejše elektrifične načrte ob Savi. Po izprehodu so se izletniki prav prijateljsko zabavali na Ježici. Med vrsto napitnic (dr. Dolenc, dr. Böhm) se je izrekla zahvala gospodu prof. dr. Hinterlechnerju, ki naj se ponovi še enkrat na tem mestu. — Pri novih rubrikah »Slovenskega Pravnika« — »Pregled tujih zakonodaj« in »Razgled po pravniških revijah« so obljubili sodelovati gg.: dr. M. Škerlj, dr. M. Dolenc, dr. G. Krek, dr. St. Lapajne, dr. M. Kosić, dr. Gj. Tasić, dv. sv. Bežek, dr. E. Pajnič, viš. sod. sv. Sterle, dr. R. Krivic in dr. R. Sajovic.

— (Prvi sabor pravnika SHS.) Ideja o skupnem shodu jugoslovanskih pravnikov, ki je vznikla v našem društvu, se končno bliža uresničenju. Pregovori, ki jih je odbor društva »Pravnika« vodil s pravniškima organizacijama v Zagrebu in Beogradu, so imeli toliko uspeha, da so se zbrali 1. junija t. l. odposlanci vseh treh društev v Zagrebu in sklenili, da naj se vrši še letos tekom meseca septembra pravniški shod v Zagrebu pod nazivom »Prvi sabor pravnika SHS«. Na tem saboru naj se postavijo temelji za bodoče »Stalne kongrese pravnikov SHS«, poleg tega pa naj se obravnavajo nekatera pravna vprašanja, ki so baš sedaj velike važnosti. V Zagrebu, Beogradu in Ljubljani se osnujejo posebni pripravljalni odbori, katerih skrb bo, da bo pokazal že Prvi sabor, da je padla ideja na rodovita tla.

— (Pravničko društvo v Zagrebu) je imelo glavno skupščino dne 30. marca t. l. Otvoril je skupščino njen predsednik univ. prof. dr. L. Polić s krasnim predavanjem »O samoupravi in upravi gradskih općina«. — Dalje so razpravljali na skupščini o predlogih, ki streme za tem, da se ublažijo sodne takse, v policijskih in kazenskih stvareh pa sploh odpravijo, da se da sodnikom in državnemu svetu pravo kognicije in da se pripuščajo odvetniki iz področja banskega stola v Zagrebu k zastopanju tudi pred stolom sedmorice odd. B. — Gmotne prilike društva so povoljne.

— (Vprašanje medpokrajinske izvršbe.) Minister pravde je zaprosil kasacioni sud v Beogradu za mišljenje o vprašanju: »Da li su i koje izvršne vlasti na teritoriji ranije Kraljevine Srbije dužne da pristupaju izvršenju onih odluka sudskih i drugih nadležnih vlasti u drugim pokrajinama Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, a snadbene izvršnom klauzulom, i po kojim zakonskim propisima rečene izvršne vlasti imaju da postupaju, ako bi imale da pristupe izvršenju gore rečenih odluka?«

Kasacijski sud je na to vprašanje oddal na občni sednici nastopno mišljenje:

»Kad po državnem Ustavu od 28. juna 1921 g. postoji Kraljevina Srba, Hrvata in Slovenaca kao jedna i jedinstvena država, onda je logično i u duhu Ustava, da i sve njene vlasti i svi njeni sudovi u koje, razume se, spadaju i berzanski sudovi iz drugih područja, imaju smatrati kao ustanove jedne iste države, bez obzira na to što su njihove odluke donešene po raznim materijalnim i formalnim zakonima, koji su u nekim pokrajinama privremeno, do izjednačenja zakonodavstva, i dalje ostali u snazi. Jer jasna ustavna naredjenja o jedinstvenosti države, na čelu sa jednom Vrhovnom državnim upravom, isključuju svaki pojam o kakvom protivnom razumevanju zakonskih propisa o ovome. A naročito onih odredaba koji se odnose na izvršenje odluka sudskih i drugih vlasti ove države.

Prema tome, svi pravni akti i sve njihove odluke, koje su postale pravno važne posle proglašenja državnog jedinstva, ne mogu se smatrati kao odluke stranih sudova, već kao naših — domaćih sudova, pa ih kao takve i treba izvršivati od strane svih naših izvršnih vlasti; gradskih i sreskih sudova, a gde njih nema, od strane policijskih vlasti, i to po onim propisima za izvršenja, koji važe za teritoriju na kojoj se imaju izvršiti.«

S tem je kljub — sicer osamljenemu — naziranju velikoga suda v Podgorici to vprašanje razčišćeno. Opozarjamo pa, da se po tem mišljenju smatrajo za izvršne samo odločbe, ki so postale pravnomočne po proglasitvi zedinjenja in da morajo biti odločbe opremljene z izvršilno klavzulo.

— (Kompetenčni spori.) Okrožni sodišči v Novem Sadu in Mariboru sta se kot druga stopnja pravnomočno izrekli za nepristojni v pravdi zaradi motenja posesti, v kateri je na prvi stopnji sodilo okrajno sodišče v Murski Soboti (očito še za časa, ko Prekmurje še ni bilo del naše države). Kasacijsko sodišče odd. B v Novem Sadu in stol sedmorice odd. B v Zagrebu sta se sporazumela, da treba, dokler ni organizovano enotno vrhovno sodišče v Zagrebu, v kompetenčnih sporih med sodišči, ki imajo sedeže v različnih pravnih območjih, kot najbližje skupno nadrejeno sodišče v smislu § 51 ogrskega c. pr. r. (§ 47 našega jur. r.) smatrati ona oddelka vrhovnega sodišča, ki zaenkrat vršita funkcije vrhovnega sodišča za dotični pravni področji; med prizadetima oddelkoma treba za rešitev sporazuma. Tako je v navzočem primeru kasacijsko sodišče odd. B po dogovoru s stolom sedmorice odd. B spoznalo, da je pristojno okrajno sodišče v Novem Sadu. (Iz »Zbirke viših sudskih odluk«, 1. IV. zv. 5, str. 78.)

Dr. M. Š.

